

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W1KG14782	ImageGroup:	I1KG23876
LCCN:	n/a	ISBN:	n/a

Title:	སྐད་གསུམ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། skad gsum yongs su rdzogs pa'i tshig mdzod chen mo/
Author:	རག་ཏུ་བེར་ raghu vira
Descriptor:	some type set print and most of them are hand written notes
Original Publication:	n/a;n/a
Place:	[new delhi]
Publisher:	[dr. lokesh chandra]
Date:	[n.d.]
Volume:	14
Total Volumes:	139
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at M/S Satluj Infotech Images, E-45, Sector 27 Noida, District Gautam Buddha Nagar, U.P. 201301 via New Delhi, IN for the Tibetan Buddhist Resource Center, 150 17th st., New York, NY 10011, U.S.A 2006. Comments: 6/2016

VOL. 14

BOTTLE
TO
BREATHE

a bottle । I कूपी W. ~~काच~~

a glass bottle काचकूपी W

an ink bottle कर्णकूपिका L

— मेलामन्दा L a leather

bottle प्रसेवः L a leathern

bottle चर्मकूपः L , चर्मगोष्ठा

Swiss 4.4.15 a leathern oil

bottle कुतू F Pan. 4.3.89.

the bottle gourd ~~दीर्घवृम्भी~~ L

the fruit of the bottle-gourd

अलाबु n MBh 2. 2196, etc,

अलाबुकम् AV 20. 132. 1 & 2

made of a bottle-gourd अलाबुमय

mfn Yājñ 3. 60 a vessel

made of the bottle-gourd

अलाबु m.n. AV, etc (used by
Brāhmanical ascetics) Mn 6. 54,

Jain.

bottom I I लतः (L) लतम् Mn 2. 59,

Var B₂S, Pañcat, etc.

I II पादः MBh 5. 1047 — बुध्नाः,

बुध्ना RV, AV, ŚB₂, Ś₂S, Ch Up.

being at the bottom गह्वरेषु mfn

VS 5. 8, 16. 44, Kath Up 2

being the bottom of anything.

भूमिभूत mfn Rājat the bottom

of a carriage अनुकषः, अनुकषणम्

— अनुकषेण m L (fig) the

bottom of anything मूलम् (or

मूलः g अध-चादि, ye f आ or इ)

the bottom of a water-jar मयशरः

W the bottom of Pātāla पाताल-

तलम् Hcar the bottom of the

Ukhā निधि m SBz from the

bottom तलतः — मूलतः from the

bottom of a bag दूतः पादात-

(v.l पात्रात) having a bottom

~~सद्यः~~ mpu MW having a cold
~~सतल~~ ~~mpu~~

bottom (as a vessel) शीतबुध्न

mpu ApSz having a wide

bottom (said of a mountain)

mpu

महाबुद्ध \hookrightarrow AV having the bottom

mpu

upwards 3-11-9 \hookrightarrow RV 1. 116. 9

having the earth for a bottom

mpu

भूमिबुद्ध \hookrightarrow Ch, Up to the bottom of

the boundless (ocean) 3-412 412 4

Bhp 3. 13. 30 turned with the

bottom upwards (as a vessel)

mpu

उद्धवबुद्ध \hookrightarrow AV 10. 8. 9, SBz 14.

bottomed तालित mpu W.

bottomless ^{adj} / अतलम, अतलरपश, अतलरपश

~~ref~~ — अलुधन ~~ref~~ RV 1. 27. 7 &

8. 77. 5.

— x —

3907

Boud-dhas Gayā

बुद्धगया MWB

31 etc.

bough । I विट्कः, विट्पम् (१) अर्धविः

MBh, Kāu, etc — भुजः life f

आ) BhP.

any animal which frequents

the boughs of trees (as a

monkey, squirrel, etc)

पर्वभुजः सुख having boughs

विट्पिन mbh MBh a large

bough स्वरः L a bough

of the Bateer Frondosa

पर्वशारवा § Bz.

bougie । I बरि 5 L बरि.

bound ॐ 1I उत्प्लु, उत्प्लवते - (rarely

उत्प्लवति) comm. on Mn.

1II प्रवल्ग, प्रवल्गति, प्रवल्गते MBh,

Hariv. — वल्ग ॐ 1 (Dhātup 5.35)

वल्गति VS, etc — शश ॐ 1 (Dhātup

17.77) शशति (only pr.p. शशत्,

Kāv. 15.5 — स्फुर ॐ 6 (Dhātup 28.

95) स्फुरति (m.c. also स्फुरते) RV,

MBh, Kāv.

to bound against प्रतिफल,

प्रतिकर्षति kare to bound away
 हा cl 3 (Dhātup 25.7) जिहति
 RV to bound from one place to
 another व्यावर्ग व्यावर्गति Bālar.

bound n 1 I उत्प्लवः L - वल्लितम् m3h.

R. gone by bounds impers Hariv.

VarB&S.

bounding n 1 I वल्लितम् Ragh.

1 II पणिकणम् (RV) पम्कणत् (sāṅkhŚr)

intens. per. p. from फण् — उड्धनम् L.

the act of bounding उर्ध्वगति f

Pāṇcat.

bounding adv प्रवर्तिता Horse — अपस्फुर

RV 8.69.10.

bounding forward (as a horse)

जिहान RV.

(fig) bounds । ॥ सीमान्तः MBh

सेतु m. &

bounds (lit and fig) सीमान् & न Yājñ,

Kāv, Pur.

beyond bounds अतिमयादिम् the

bounds of morality and propriety

मयादि MBh, MBh, etc bounds of

the world लोकादि Samkar

consisting in (i.e. forming) bounds

मयादिमयं mf (ई) न Kād

having within bounds ममादिन

^{mfn}
~~mfn~~ Vet keeping within

bounds सममाद ^{mfn}
~~mfn~~ Vās

keeping within bounds ^{mfn} ममादिन

Vet. knowing (and observing)

the bounds of morality

^{mfn}
स्थितिना Kum not breaking

bounds अभिन्नवेत् ^{mfn}
Kāryād

observing the bounds (of

decorum). सीमधरस्वामिन म

Sati: observing the bounds

(of morality) सीमधरस्वानि

m Sati one who has broken

through bounds सान्निभमयादि

mfn

LMBH overstepping bounds

मयादाव्यालिक्रमः Pañcat released

from bounds मुक्तबन्धन mfn

Ashtavs transgression of the

bounds of morality स्थित्य-

सिक्कान्ति f kie violating the

bounds of morality. स्थितिभिः

~~Ragh~~ mbr, Ragh

bounded । I only कृतावाधि —

समग्रदि Vās — अवाधिमत् Pan. 5.3.

35 Sch.

bounded by पमन्तः (life)

bounded by a forest वनान्त

Hariv bounded by a land-

mark सीमान्त ‡ (आ) Hariv

bounded by the ocean साग-

रन्त ‡ (आ) MBh, R, Var B&S

bounded by the sea (as the

earth) सागरप्रयन्ता ‡ (आ) MBh,

R — सागरापाडः ‡ (इ) MBh

to cause to bound फण caus

फणयति (or फणयति Vop) RV

8. 58. 13.

boundless adj । I अमित RV, etc

— अनन्त ‡ (आ) — निष्प्रयन्त

Rājat — ~~निर्मय~~ निर्मयादि Var,

MBh — निष्पार R — अपार

(applied to earth or to heaven
and earth [रोदसी]) RV, etc.

I II अदिति — अनधिक — अनन्तक

— उत्पार.

boundless (as Brahman)

अमान् Br̄ Ar Up boundless

(as Indra) अमान् RV 1. 102.7

boundless (in qualities) अमान्

m (nom sg आन) Śis 13. 2,

Nalod the boundless sea

अपारम् carrying over the

boundless sea (of life) अपार-

पार VP in a boundless

manner अमात्रमा (instar ‡)

Kathās.

boundlessness । I अमिति ‡ Naish

— अमितत्वम् Hariv.

। II अदिति ‡.

boundary सीमा (if ‡ आ) Mn,

MBh, etc सीमन्तः (if ‡ आ)

MBh — (lit and big) सीमन्

† n Yājñ, Kāv, Pur —

सीमान्तः Brihasp, Yājñ,

Kām, etc — सीम (only in

loc सीमे) Inscr, सीमक (ife)

Pat, Pañcar, सीमन् — परिच्छेदः

W — अन्तः — ममदि RV, etc.

I II अणि m अणी L — अन्तकः

SBH — आद्यारः L — आणि m f

L — आयत्ति † — कडः _न —

यन्कवारः L — धारः L — निग्रहः L

— नेमः — परिसीमन् m W —

पाति $\frac{f}{f}$ (in most meanings and

$\frac{f}{f}$ also इ) MBh, Kāv, etc —

प्रतिष्ठा ($\frac{f}{f}$ आ) W — मया L

— मिरा L — मीरः L — रीति $\frac{f}{f}$

L, सीमन् — वेला ŚBh, Kāvya'd

— इत्यः L — संध्या Campak —

संधानम् TS, Lāṭy, Suśr —

संधि $\frac{m}{m}$ (exceptionally $\frac{f}{f}$ TS,

Āpast, MBh., etc — संध्या L

— समयः ($\frac{f}{f}$ आ) W —

सेतु $\frac{m}{m}$, MBh, etc —

स्थितिम् W — स्थितिसीमन्तं m W.

the act of honouring a
village boundary etc सीमाना-

पूजनम् MW boundary between

विभागरेखा (gen) Bālar

(a boundary) indicated by

putting down various objects

नैधान् mf (इ) n Nāe

boundary line संधि m

(exceptionally f TS, Āpast,

MBh, etc — विद्युति & TS

a boundary mark सीमालिङ्गम्

Mn 8. 254 a boundary

mountain सीमागिरि म Bh P

the boundary of a country

विषयान्तः MBh, R, Kathās.

I the boundary of a village

ग्रामसमादा Hir P — सीमान्तः

Var B&S, R — सीमान्तरम् MBh,

Ritus.

II कण्डकः, कण्डकम् L boundary

tree सीमानृशः Mn 8. 246 —

वृत्तिद्रुमः L to enter over a

boundary अन्तरुपाती, अन्त-

रुपात्मेति Kauś extending to

the boundary आसीमान्तर

Kāthās 56. 306 from the

boundary सीमतिः VS the further

boundary पारम् (rarely m)

RV, etc a good boundary

सुसीमा MW having a boundary

सावाधि mfn Kāthās having

the same boundary समी-

मन mfn L having the sky

as boundary द्युमयादि (द्युमया-

दवल) mfn (द्युमयादित्व,

द्युमयादित्वम्. samb) near the

boundary (of a field) उपसीम

Kir 4.2 passing the proper

boundary अतिवेत्त mfn

a ridge serving to mark the

boundary of a village.

सीमन् + Āpast, Var Br. S

space near the village boundary

उपलब्ध L a tree serving as
a boundary mark सीमावृक्षः

Mn 8.246 village boundary

ग्रामसीमा Kād with the

boundary सरसीमक मफु Pān

1.1.7 Vārtt 8 Pat.

boundaries विधमन n RV, AV,

Pañcav Br. a dispute about

~~boundaries~~

a dispute about boundaries

सीमावादः Mn, Vear disturbance
of boundaries निम सीमा MBH

dwelling near the boundaries

ग्राम mfu Divyāv — ग्राम -

निवासिन mfu. MBH dwelling

on the boundaries of a village

etc. आवसान mf (ई) न T

having good boundaries स सीमा

mf (आ) न R ignorance of

boundaries सीमाज्ञानम् Mn 8.

249 (legal) decision of

disputed questions about
boundaries and landmarks

सीमा विनिर्णयः Mn 8. 258, 266

litigation about boundaries

सीमानिवादः Mn, Yājñ, Sch

living on the boundaries of a

village etc. आवसान mf (इ)

n T the not passing beyond

boundaries in any direction

दिग्विमान, दिक्प्रमाण Jain the

two boundaries i.e. the

horizen सिचो \neq du, RV 1.

95.7 dwelling near the

boundaries अन्तर्वासिन्,

अन्तर्वासिन् मय L.

—x—

bounty । II परिहारः W — परिमन् —

मघः RV — राधसः ५ RV, AV —

सुकृतम् R, Pañcat etc.

bounteous ^{adj. II} । पृ, पुणत AV — सुदानु

~~सुदानु~~ RV, AV — सुदानु ~~सुदानु~~ RV.

bountiful । I adj. बदान्य ‡ (आ)

MBh, Kāv, etc — बहुमय L.

। II उदान्त — पपुरि RV — पुराधि RV,

VS, TS — बहुदाक्षिणः ŚBh. — भोज RV

— मधवत, मधवन् RV, AV, TS,

ŚBh, Up — मीढुषमत, मीढुषमत RV

— माँदूस ‡ (उषी) RV, etc —

रराण, ररावन RV — राधक MW —

रुक् L — सन्त्य (only voc in

addressing Agni) RV — सुदामन

RV — सुदुध ‡ (आ) RV, AV —

सुदोध ‡ (आ) RV — सुभोजस AV

— सुराधस RV.

bountiful to worthy objects

सत्पात्रवर्षिन् MW most bountiful

सखिनाम् ऽB२ most bountiful

(applied to various gods)

मीदुषलम, मीक्कुषलम RV, etc

one whose gifts are most

bountiful महिष्ठरान् RV giving

bountifully सुदा RV, सुदान्

| Say:

bountifulness माद्योनम् RV.

— X —

a bouquet

I कुसुमस्तवकः Bhartr.

2-25.

boue vb | I | नम् cl | नमते (Dhātup 23.12)

नमते RV, etc.

| II | अभ्यवन्तम् caus MBh 3.10062 — अवले

A MBh 8.939 — आनम् P. A R, Bhp,

Ragh, etc.

| 2 I | प्रणम् caus प्रणामयति kālid.

| 2 II | अवन्तम् Bhp, Siṣ 4.74, Kathās —

नम् Intens नन्ममीति (RV) नन्मयते (Kātyāṣṣ)

(dat) RV, Bṣ.

to bow before अभिप्रणम् (dat or acc)

MBh, etc.

to bow down । I प्रणम्रीभू kāv —

विनम्, विनमति, विनमते MBh, kāv, etc

। II. व्यानम्, व्यानमति, व्यानमते MW—

व्यानम्रीकृ, व्यानम्रीकृशेति Bhām.

to bow down (as the head) अवनम्

MBh 1. 5336.

to bow down before । I प्रणम् ,

प्रणमति, प्रणमते (with मूर्ध्ना, शिरसा, etc)

mn, mBh, etc — ~~मिस~~ शिरसा (instr)

with गम् , आगम् , प्रग्रह , या , प्रणम् ,

निपत् , प्राणिपत् .

1 II अपनम् [Gmn] RV 6.17.9 —

संनम् , संनमति, संनमते (dat, gen or

acc of person) MBh, R.

to bow down one's self before सम्प्रणम्,

सम्प्रणमते (acc.) R to bow down to

संनम्, संनमते, संनमते (dat, gen, or acc

of person) MBh, R to bow down to

the ground with the head किरसा

महीम् या to bow to नम् ८। नमते

(Dhātup 23.12) नमते RV, etc to bow

towards प्रतिनम् (only pf प्रतिनानाम्)

(acc.) RV to bow towards अभिनम्.

to make a bow धरणीं मूर्ध्ना गम् R3.

11.6 to make a bow to अभिनम्

BhP, śis 9.74, Kathās with a bow

सप्रणामम् śak, Dhūrtas.

bowing n II प्रणामः (ifc † आ) MBh, Kāv,

etc — प्रणति † MBh, Kāv, etc — विनति,

† Bhartṛ, Kathās — नति † Kāv,

śatṛ, etc.

I II अवनामः L — अनति † VS, Kathās

आनमनम् † — परिणति † IN — भङ्गः.

bowing down अवनाति † L — संनामः

Nalôd bowing down in reverence

प्रद्वणम् BHP bowing down to the

feet of any one पादान्त mfn.

IN bowing before प्रणमनम् (gen

or comp.) Bhartṛ, Kathās bowing

down नमनम् māṣkP bowing the

head शिरः प्रणामः Bhartṛ — शिरोनति

f kāu bowing to नम्रता, नम्रत्वम्

(loc or comp) bowing to

another's feet पादपतनम् Ratnāv,

kathās bowing to a person's feet

पादावनामः śiś bowing the feet

पादप्रणामः in condition of bowing

down नम्रता, नम्रत्वम् state of

bowing नम्रता of नम्रत्वम् what

causes to bow अवनामक mfn L

what depresses to bow अवनामक

mfn L.

bowing adj ।। नम्र व(आ) — प्रणाम —

प्रहीभूत Bāṇaś, प्रहासा ताभूद Bā — नमत्

† (नी), Kāv, Pw — नमत् ^(ifc) _{318. 4. 30}

I II कृतानति — नत् 1144 — नन्त् —

नमयिष्यु RV — प्रणतवत् W.

~~अनमस्य~~ not bowing अनमस्यु RV 10.

148. 6.

bowing before I II प्रणामिन् (comp)

MBh — प्रह्व † (आ) (gen) MBh.

I II अभिप्रणत.

bowing down नमस्यु bowing

down to the feet of many one

पादजम् ML bowing one's self

(etc) MW. bowing the head

अवनतशीर्षेण bowing the neck

नतकन्धर MW.

bowing to I नम + (अत) (comp) -

— नत (acc or gen) Bhp 6.9.40,

5.18.4 — विनत (gen) Ghat.

I II संनत् (to gen) MBh. R, etc.

bowing very low ननम्यमान W —

निणतलम निर. 8.5.

bowing I I प्रणम्य Divyâv.

bowed I I ^{adj} प्रणत S ā nikh Bā, Rān, etc.

विनत MBh, Kāv, Varh. 8.5 — प्रल. ४ (अ)

ma3h — नम्र †(आ) — अवन्त ma3h, etc

— नत RV, etc.

I II अवन्म †(आ) Kum 3.54. Kathās —

• आनत Ragh, Kathās — नताङ्ग †(ई)

W — नामित ~~ma~~ kav — नम्रपूर्ति W —

— नम्राङ्ग †(ई) MW — नामित R, mātīch

— परिमृष्ट Bhaṭṭi (Pāṇ 8.4.31, sch) —

प्रणतवत् W — प्रणमित mātau —

प्रहोक्त IN — विभुस L — समबन्त

IN — हवित L प्रणत.

bowed down II आनामित, आनामित

Bharti, mālas — नम्रक L —

चान्न Alamkāras.

bowed down in reverence प्रणिपतित

MBh, R bowed down (with fear
etc)

जिह्मोक्त W — bowed before संगत

BhP — bowed to प्रणत BhP

deeply bowed अभिनम्र † (311) Ragh

13. 32. greatly bowed सुबेह †

having one's person bowed प्रणतात्मन्

R(B) having the head bowed

प्रणताशरम W not bowed down

अनत.

to be bowed II नन्तश्च.

to be bowed down to नम्य भाव —

नमनीयः.

to be bowed II नम् pass नाम्यते.

to cause to bow I I . नम् caus नामयति

(नामयति up, etc, नामयति लाङ्गिच्छ) इ, etc.

I II अनुनम् caus अनुनामयति भाव —

संनम् caus संनामयति 1A3h, Kum, BhP.

to cause a person to bow before.

प्रणम् caus प्रणामयति (acc) (dat) kolid

to cause a person to bow down प्रणिपत्

caus प्रणिपातयति (acc) mēlav,

albow n II धनुस् n (m & अधीचीदि)

RV, etc — चापः, चापम् Mn 7.192,

MBh, etc — कार्मुकम् (युद्धे l आ MBh)

Sānikh Śr, Mn, etc — धन्वन् n RV, etc

(esp युद्धे) — बाणासनम् Śahr —

कोदण्ड [m n l] Mālav, Bhartr,

BhP, Kathās 22.92, Rājat 5.104, Hil.

II अंसत्रम् Nir — अस्त्रम् (अस्त्रः Hariv-

10.70.3 etc) l — आसम् l — इण्वसनम्

इष्वस्रम् Ragh, R — इष्वासः —

कामुकः (pl for कामुक) W —

कालपृष्ठः L — गदयितु m L —

गुणित् m L — चापयष्टि f — Kathās

85.7 चापलता, Kathās 108.134 —

तिहन् m Un ^{1/2} ~~1/2~~ — त्रिपता sis

19-61 — दण्डारः L — दाम्यूष Kauri

— दूलासः (?) W — दूणम् — दूणम् L

— धनु m or (Un 1.82) धन् f Hit,

Sāntis — धनुर्धनम् (Bālar);

धनुर्धनम् (Dās) — तुलता Kathās

= सोमवल्ली L — धर्मः Dharmais

— नरवपुत्रम् L — नमस्तु RV, etc

— पिनाकः, पिनाकम् AV, VS, TS, MBh

etc — पुणामः (ifc f आ) MBh, Kāv,

etc — प्रतिकायः yal — युध्मः

— लस्तकिन् m L — वैणावतः,

वैणावतम् (?) Latij — शरायुधम् L

— शरारोपः ५ — शरावापः MBh

— शरासः Bhp — शरासनम् MBh,

Kāv, etc — शरास्यम् Märkp —

सत्यसंश्रवः R — सारङ्गः (५८६ श्र)

सासः MW

along with Indra's bow सेन्द्रचाप

mfn MW.

armed with a bow ॥ धनुष्कर mfn १,

धनुष्पाणि mfn MBh, R, धनुष्यत् mfn

MBh, R, etc — धन्विन् mbn

(Vām 5.2.59) MBh, etc —

सधनुस mbn Hariv, सधनुष्क mbn

MBh — सकार्मुक mbn MW —

गृहीतचाप, गृहीतधनुस्, गृहीतधन्वन्

mbn Śakr — कार्मुकिन् mbn

R 3.

II धानुष्क mb (ई) n.

armed with a bow (said of śiva)

कोदण्डिन् mbn armed with

bow and arrows धृत कार्मुकेषु mfn

W. 'armed with the bow sāringa'

शाङ्गधनुस् m Nalac, शाङ्गधनुर्धरः

Vishn - शाङ्गधन्वन् m MBh, Kāv,

etc, शाङ्गधन्विन् m Märkp

bearing a bow धनुर्ग्रहः R, धनुर्धरः

m, MBh, R, etc — धन्वाधिन्, धन्वाकिन्

bending a bow
mfn VS धनुष्कषणम् Ragh 7.

sq. bending a bow so as to

form a circle कुण्डलीकरणम्

Hear bending the bow कृशानु

m RV, VS, 4.27, AitBr 3.26

bow-armed चापिनं mfn MBh 12

10406 — चापधर mfn R 2.

86.22 a bow-case धनुर्घम्

Sān bah śr (lit) bow-creeper

धनुर्लता, सोमवल्ली a bow decorated

with golden locusts शालमास्रम् MBh

3.1197 a bow (esp that of Vishnu)

प्राङ्गम् MBh, Hariv, Pur bow-
exercise धनुर्व्या Bālar a bow

from which balls of clay are

thrown गुटिकास्त्रम् Vāśav 461

a bow (in general) गाण्डीवम् ५ —

गाण्डिवः, गाण्डिकम् ५ .

bow in hand II धनुर्हस्तं mfn ५ —

धनुष्करं mfn ५, धनुष्पाणि mfn MBh,

R — सधनुष्पाणि mfn RāmātUp

(lit) bow-instrument धनुर्धनम्,

धनुयष्टि f a bow like instrument.
used for cleaning cotton तूलकार्मुकः

तूलचापः L तूलशोधनम्, तूलशोधनी
lyal .

bow-legged II चक्रसक्य mfn Pan

6.2.198, Kās.

II प्रगतजानु, प्रगतजानुक mfn L —

प्रज्ञ mfn L .

'bow-line' धनुर्मात्रः L a bow-maker

धनुष्करः L, धनुष्कारः, धनुष्कार m VS .

bow-mam | धनुर्धारिण (R) धनुर्भूत

(Ragh) m — धन्विन् mfn (Vām

5.2.59) MBh, etc.

II धानुष्कः MBh धानुष्कता Bhartr

1.13 — निषङ्गाधि (L) m — निषङ्गिन्

m L — महावीरः L — शाङ्गिन् m Si. 8.

bow-mam | धनुर्वक्त्रः MBh the bow of

a lute रणः L = कोण a bow of a

particular length विद्यायुधम् L

The bow of Arjuna (presented by Soma

to Varuna, by him to Agni, and by

Agni to Arjuna, also said to have

belonged to Praja-pati, Brahmā,

and Siva) गणेशः, गणेशः MBh

Hariv 9798, BHP 17-16, Pañcat 3.14.11;

the bow of Arjuna (presented by

Soma to Varuna, by him to Agni,

and by Agni to Arjuna, also said

to have belonged to Prajā-pati,

Brahmā and Śiva गण्डिवः, गण्डिवम्

MBh 3, 5, BhP 1.9.15 a bow of flowers

पुष्पचापः Kālid bow of Indra सुरपति-

चापम् VarBrS the bow of the god

of love पुष्पचापः Kālid bow of the

gods सुरचापः, सुरचापम् VarBrS, Kir,

Kād.

The bow of Kāma । II काण्डपृष्ठम् W

— कुसुमेषु ॥ W.

the bow of Kāma (god of love) हरितम्

the bow of Karna काण्डपृष्ठम् L

bow-plant धनुर्वृक्षः bow-room

धनुःशाला Hariv bow-shaped

धनुराकार, धनुराकृति mfn W a bow

shaped instrument कार्मुकम् L

a bow-shaped instrument used

for cleaning cleaning cotton

ज्ज
पिक्कनम् L .

a bow-shot । I ~~अ~~ प्रवेधः Āp Śr ,

sch , प्रव्याधः ŚBr , TBr , ŚrŚ —

शरपातस्थानम् W .

। II बाणपथः — वातरायणः .

(lit) bow-stick धनुर्यन्त्रम् , धनुर्यष्टि b .

a bow-string । I ज्या RV, AV, VS. etc

— धनुर्युगः W , धनुः शरका , धनुर्माला , b

धनुर्ज्या Āś v Gṛ , Hariv — मौर्विका L ,

मौवी MBh .

1 II गव्यम् , गव्या (Pām 5.1.2 & 39, 4.3.16°

॥ — गावः — चापुणः R 3.33.16 etc

— जीवा ॥ — ज्याका RV 10.133, AV 1.2.2

— ज्यापाशः AV 11.10.22 , Kaus, MBh 4.

164 — जायु Kaus — तावरम् ॥ —

~~a bow string जायु Kaus. दृणा~~ —

धन्वन्तरम् Nīlaka — पतञ्जिका ॥ —

पिङ्गा RV 8.58.9 (Sāy) — बाणा-

सुतम् ॥ — मात्वः ॥ — लोचकः —

व्यध mfn L — शरासनज्या MW —

शिञ्जा Bālar शिञ्जा — स्थावरम् L —

स्नायुपाशः, स्नायुबन्धः Pañcat —

स्नावन् m AV .

a bow-string-maker ज्याकारः VS 30.7.

a bow used for clearing cotton

पिञ्जनम् L (esp) the bow of Rudra-

Siva पिनाकः, पिनाकम् AV, VS, TS ,

MBh, etc bow tree धनुर्वृक्षः L

a bow used for playing and

stringed instrument शारिका L

a bow used playing the Vīṇā शारिका

L a bow weighing 500 palas

सहितोत्तरम् L a bow weighing

100 palas व्यासम् L a bow weighing

300 palas सहितम् L a bow with

3 arrows तिसृधन्वम् TS, TB₂, SB₂

carrying a bow धन्वायिन्, धन्वाविन्

mbn vs cotton bow तूलकर्मिकम्

तूलचापः ८, तूलशोधनम्, तूलशोधिनी,

gal the curved end of a bow

कोटि f MBh, etc bond of the

bow प्रियधनः MBh furnished

with a bow अनुद्वितीय mbn MW

a good bowman (like Parāśu-rāma)

भगव mb (ई) n ८ great Indra's

bow महेन्द्रचापः Hariv, Kāv,

having a bow सधनुस mfn

Harin, सधनुष्क mfn MBh —

धनुर्हस्त mfn W — सकर्मुक MW

having a bow and arrow

शेषुधन्वन् mfn Śāntakṣr

having a bow of a rock शैलधन्वन्

m L

having a bow string। सज्य mfn

Karṣ, MBh, R, etc.

I II सजीव mf (आ) न Sis

— सज्ज mf (आ) न MBh, R

having a formidable bow

महाधनुः m Dais having a great

bow (siva) महाधनुस् mfn

Sivag having an excellent

bow सुधनुः mfn RV, etc

having a powerful bow उग्रधनुः

m RV 10. 103. 3, AV 8. 6. 18, 19. 13. 4

having a powerfull bow वीरधन्वन्

m L

having a strong bow II दृढधनुस्

m VP → दृढधन्वन् m bn MBh 3.1355₃

दृढधन्विन् m bn MBh 3.1348, etc

having a strong bow (said of Rudra)

स्थिरधन्वन् m bn RV having flowers

from his bow kama कुसुमशरासनः

git 11-4 having a hundred

bows शतधन्वन mfn VS

having many bows (said of Siva)

बहुधन्विन् mfn MBh having no

bow विधनुष्का, विधनुस्, विधन्वन्

mfn MBh having the bow-string

up अधिज्य mfn SB, etc having

the clarified butter for its bow

आज्यधन्वन् mfn Aitt² holding

a bow with an arrow in the hand

सशरचापहस्तम्भः Ml.

Indra's bow 15 इन्द्रधनुस् AV 15.1

6 — इन्द्रचापः MBh, Megh, VarBrS

— शक्रायुधम् R, VarBrS, MärkrP.

1 II आरवण्डुलचापः, आरवण्डुलचापम्

Kād आरवण्डुलधनुस् n Kād —

गोपतिचापः W — तुविक्ष म्भः ?

RV 8.77.11 — पुरंदरचापः Var —

माघवतचापः Uttarar — वासवचापः

Vcar — शुनासीरशरासनम् Hcar.

a kind of bow रथायुधकः ८

a kind of bow (not used for shooting)

ज्याहो : Tāndya * Br 17.1.14, Kāty

Sr 22, Kāty 8 like a bow-

string ज्यायमान mbn Daś 1.18

living by bow and club

छानुदण्डिक mb (ई) n Pān 4.4.12,

Sch the middle of a bow गृहः

MBh 4.1351 N. of Kāma - deva's

bow बह्वदज्य mbn Megh

the notched ^{extremity} ~~extremity~~ of a bow

अरुनि, अरुनी b one who has

^adrawn a bow to its full stretch

विततधन्वन mbn विततायुध

mbn MBh a part of a bow

which is grasped in the hand

मुष्टिदेशः Hariv placed on the

bow-string (as an arrow) सज्ज

mbn, Kauś, MBh, R, etc

26
3975

a portion of a bow धनुःखण्डम्

Megh. 15 possessing a weak

bow सुबल धनुः mfn AV. 3. 19. 7

Shaped like a bow धनुःसंस्तर
उपजीकनम्

mfn MBh Siva's bow १८

a small bow धनुःकम् Saty 8. 6.

8 the staff of a bow वृक्षः

(युद्धे १ श्वा) AV, RV. a strong bow

कर्मकार्मुकः w (१) suitable for

bows दानुष्यः 2. taking a bow

गृहीतशरावाप mbn w that part

of the bow which is grasped

when the bow is used गृहः MBh

~~गृहः MBh~~ 4. 1351 to form a bow

कार्मुकाय Nom कार्मुकायते

Sringār to gether with a bow

सधनुक mbn Hariv to make

into a bow वाणीकृ Hariv

to represent a bow कर्मुकाय Nom

कर्मुकाये ङ्रिंगर (ingom) to

reduce to a bow form चापय

Nom चापयति Āryabh 4.25, Sch

(a warrior) whose bow has been

broken by his enemy's arrow

चित्रधन्वन्. mfn w with a bow

सशरासन mfn Var yogay with

Indra's bow . सस्तुरचापम् MW without

~~a bow~~ a bowstring mfn MBh

with raised bow उद्यत कर्मुक mfn.

bowels n II उल्लेख RV, AV, VS, SBh.

~~III उदरम्~~ RV, AV, SBh, ~~Sush, MBh, Kathas,~~

I II उदरम् RV, AV, SBh, Sush, MBh,

Kathas, etc - गुदा: f pl RV 10.163.3,

VS, AV 9.11, SBh 10.12 - जठरम्

(जठरः) RV, AV, etc - मलावायः

Śākhing S - महाश्रोतस n Car.

being in the bowels उल्लेखानुवादिन

mt'n Mantraker certain morbid

affections of the bowels जठरम्

(जठरः) Car 6.1, Sush. 1.6

Contents of the bowels. उदरम्

VS 25.8 Costive bowels

unaffected by strong purgatives

गुण दोषः disease of the bowels

उदर रोगः Var BHS, उदर व्याधि m

Rajat. उदर मयः Sush —

उदर वृत्तिः Sush, TS 6.4.1.1

evacuation of the bowels

रूप व रोगम् (or) obstructing the

bowels उदर वृत्तिः mfn Sush

— पुरोपनिगुहण mfn Sush

a morbid affection of the bowels

जठररोगः Var Bn 8 104. 6 & 13,

हृदरोग Sch, जठररोगः Var, Bn. 8

104. 16 one who has a motion of the

bowels अथवाशन मfn ite

Car a particular worm in the bowels

चुन m Car 1. 19. 1, 40. 3. 1, Bhph

7. 19. 9 relating to the bowels

आशयः + (३) & suffering

from the disease of the bowels

अथवाशन मfn S ush

3481 1/2

suffering from the obstruction of

the bowels ~~at the~~ of the mfn

such within the bowels

3481 1/2 (2) f.

lower II कुञ्जः MBh, etc कुञ्जम् L

कुञ्जकुटीरः ~~Mālatī~~ Mālatīm, pit—

निकुञ्जः MBh, Kāu, etc, निकुञ्जम् L

I II कुडङ्गः L कुटङ्ग (क) — गङ्गः L

— गृहः ifc with names of plants

— छत्वरः Un 3.1 — छद्वरः W

— तरुमण्डप Kathās 20.55 — (१)

नतदुमः L = लताबाल —

बहुमानुषसंकीर्णम् lal — मञ्जुलम्

L (also मञ्जुलः) — मण्डपः,

मण्डपम् (४ अर्धचान्दि L also ३ f)

(ibc with names of plants) Haru,

Kau, etc — मानकः Sinrâs —

वल्लुरम् L.

a bower formed of creeping

plants कटङ्गकः L कटङ्गकः

a bower formed of spring

flowers माधवोमण्डपः

माधवोमण्डपम् Sak

a bower of grass on the top of a house
~~~~~

तृणहर्म्यः L the bower of Sarasvati
~~~~~

कुञ्जः (with सरस्वत्याः) MBh

3.60.78 ff a bower of straws
~~~~~

on the top of a house
~~~~~ तृणहर्म्यः L

a weepen bower लतागृहम् (ibc) f
~~~~~

आ) MBh, Kāu, Kathās लताभवनम्

लतावलयः , ~~लतावन~~ लतावलयम्

(?) Sak.

bowl n 1I कपः Pañcat, Kathās, etc —

कुण्डो (Pān 4.1.42) Heat, Prassana —

पात्रम् (ये ~~मु~~ आ RV, etc — कपालकः

Heat.

1II ओशीरिका L — कटरवादकः L

कुण्डम् Kātyāñ, MBh, etc, कुण्डः L —

तिलितम् L — धिषणा RV — पात्रकम्

— फलि ~~म्~~ ङील — स्थालम् ङील.

a beggar's bowl काली Bhaṭṭa —

स्वर्परः L. The bowl for the mixed

Soma मान्यपात्रम् TS bowl (of
a ladle) चितम् (यि ह आ) AV,

VS, ŚBc, ŚrS.

bowl (of a spoon) 1I चितम् यि.

ह आ AV, VS, ŚBc, ŚrS.

1II पुष्करम् (यि ह आ) RV, Bc, ŚrS

— प्रसकः kṛtyśc — प्रसचंनम् (यि ह ह

आ) Āpśc, Sch.

bowl of men मनुष्यपात्रम् TāndBc

a bowl of Soma सोमग्रहः TS, ŚBr,

ApŚr a gold bowl हिरण्यसालम्

Lāty having the bowl turned

westward (as a ladle) पयकपुकर

mf (आ) m ^{AtBe} ~~AtBe~~ head bowl

शिरः कपालम् MBh, Hariv, Śuise

hemispherical bowl सम्पुटः (शिरः)

f आ Kar, Śuise, Heat a kind

of bowl for clearing corn

उत्क्षेपणम् L an ablation offered in

five bowls पञ्चकपालः ऽग्ने, ऽस

offered in five bowls पञ्चकपाल

म् (इ)न ऽग्ने, ऽस prepared in

five bowls पञ्चकपाल म् (इ)न ऽग्ने,

ऽस shaped like a bowl

कलशः म्. Pāṇcat a wooden

bowl (in which the clearing or

threshing of grain is performed

कण्डनी Mn 3.68 .

box n | I मञ्जूषा MBh, Kāv, etc मञ्जुषा L —

कोशः RV 6.47.23, AV 19.72.1. ŚBr. कोशम्

L — परलम् Bālar — पिटक m (आ)

n (usually n) MBh, R etc (it t इका

MānG).

| II करपुटः MBh 14.1928 — निचोलः

Vcar — निचुलकः Bālar 6.42 —
~~Vcar~~

निचोलकः, निचोलकम् Hcar — पिरः पिरम्

L — भाण्डकः (siddh) भाण्डकम् Kathās —

भाण्डम् (ifc + आ) mñ, mBh, etc — बल्लुलिना

Kathās — वासनम् Yājñ — शफरकः

Hcar.

being in a box वासनस्य mñ

Yājñ (est) a box belonging to a

carriage पञ्जगाह † RV, AV, SB2,

Kāth a box filled with collyrium

for the eyes आजनी R 2. 91. 70 a

box filled with ornaments समुद्रिका

Pañcat a box for Aranyis. आरणेयम्

MBh a box for betel उपहस्तिका Daś

a box (for betel etc) स्थगिका Heat

box (for holding areca-nut) स्थगी L

a box like receptacle शिथिलः Hcar

a box of a carriage प्रक्षेपः Bhp a box

of wheel नाडी TS, kãth a box with

compartments अक्षयुः VarB&S a

carriage box यामकोशः RV 3.30.75-

a covered box of bamboo wicker work

अरुः (अरुती) अरुतम् Bhp, Bhart,

etc. a driver's box अन्धुरम् RV, AV,

MBh, Hariv, BhP, अथर्व a little box

पेटक m f (इल) n Daś, sāy, Kull

— पेटकः, पेटकान् Kād, Kathās

one who makes boxes कौटिल्यः R 4.

40. 26, कौटिल्यः Hariv 12831 कौटिल्यः

VS 30. 14 a paint box वर्णपात्रम् L.

a round box । I समुद्र (समुद्र)

ife f अ) Yājñ, Vāṣṭ BṛS, Kathās

— समुद्रकः, समुद्रकम् Daś, Rāṭnâṇ,

etc.

I II समुद्रकः L.

a round covered box (for jewellery)
etc.

समुद्रकः (ibc to आ) Nīlak a small

box फेला Divyâṇ पैरा - a small

box containing bees (which are let-

out by thieves to extinguish lights

in house भ्रमकरणकः Das a spilt.

ing box रवटकशहक Buddh f

a strong box in which treasure is

kept कोशपेरकः, कोशपेरकम् vikr.

~~~~~

a box on the ear मुराचपेटिका .

boxer n 1I बाहुयेधः, बाहुयेधिनः
m Hariv.

1II पाणिघातः W — बाहुप्रहरणः W.

a boxer by profession मल्लः

mll, Hariv, Var, etc.

boxing n 1I मुष्टिपातः W बाहुप्रहरणम्

W.
a boxing match मोष्ट L —

महोदयम् MBK — महोदयम् MW

made of boxing ज़ोहस्तम् T

the room for boxing महोदयम्

MW.

boy n 1I अभि: Bhp — कर्त्तृक: RV 10.

40.9 — कुमारक: RV 8.30.1.69.15,

इष्ट, MBh, etc — जडक: L — तुक

— पुंस्पुत्र: Pāṇ 8.3.6, Kās — पुत्रक:

RV, etc — प्रभुक: Hariv, Śis, etc —

बटुक: Kathās, Bhp, वटु — भूण: L —

मुष्टिधय: L — लडिक: , लडिक: L.

1II वातक: MBh, Kās, etc — कुमार:

RV, AV, etc — दारक: MBh, Māicēh,

Prekē, Śisē — वटु m (वटु)

MBh, Kāv, etc — अर्भकः Ragh, etc —

दिग्भः Śak, Hāt, Naish, Bālar,

Pañcar, Śāṅkhye, Śch — नरसः .

not a boy अकुमारः (said of

Indra) RV 1.155.6 appearing

in an illusory way as a boy

मया मयावक म् Bhp being in

boyhood - वृद्धावत् म् Bālar .

4.51 a boy and girl दोरकः

m. du. Nal a boy causing

2
4/5/22

joy कुलतन्दनः Pañcat, BhP, Vet

a boy doing honour to a family

कुलतन्दनः Pañcat, BhP, Vet

a boy (esp. ^{one} under 5 years)

अतः Mn, MBh, etc the boy

Krishna जलिकुलः RTL 136

a boy, one from his 5th to his

16th year पितृवः W a boy-

preceptor दारकायः Kalit

the boy (Rāma) section वाककाण्डः

boy's play कृतकततिता a boy

under eight years of age गिरु

m W a boy who remains

heir to his father though

adopted by another इामुप्यायणः

इामुप्यायणकः W a company

of boys माणव्यम् १. ब्राह्मणादि

4-22

female slaves and boys दसिमाणवकः

गु. गवाश्वरि a good boy सुवातः

Bear 13.36 having a boy's form

वातरूपधृक् मन्त्रं MW the life of

a village boy ग्रामकुमारिका, ग्रामपुत्रिका

गु. मेनाश्वरि a multitude of boys

माणव्यन्त गु. ग्राह्यगारि proper for

boys माणवीन्त मन्त्रं पिन 5.1.11

relating to a boy पाण्डु मन्त्रं इति

Pure the state of a village boy

ग्रामपुत्रिका, ग्रामकुमारिका पुमनोशादि

with a boy प्रवेशितादारकम्

boyhood बाल्यम् ऽभे, मन्, मभ्, etc —

बाल्यम् (मभ्) बाल्यम् (कभ्, पूर)

— बाल्यम् R — कुमारत्वम् Ragh 17.

30 — (from the age of ten to

that of fifteen) केशोरम् Bh P 3.28.

17 (ifc) 4.25.24 & 10.45.3

boyhood, a period lasting from

the 5th to the 16th year पौगण्डम्

BhP, Sch, पौगण्डक .

boyish पौगण्ड म् (ई) n Pur .

hence ^{II} युगम् (ibc of आ) $\dot{f}_n \dot{s}_n s$,

MBh, etc — युगलम् (nearly m

ibc β ३॥) Kāṇ, Puri, Pañcat,

etc, युगलकम् Kathās, युग्मम्

~~Sān Khgi~~, Yājñ, R, etc.

II कालः Swish — यमम् ।

— सुमन कान (ibc आ) Vet.

bracelet II कङ्कणम् (कङ्कणः १)

MBh, Bhartṛ, Hit, etc —

वलयः, वलयम् (ibc १ आ)

MBh, Kāu, etc

I II आवापः १ — कङ्कणम् १ —

कङ्कणम् १ W — कङ्कणम् —

कुण्डलम् (ibc १ आ gaṇas

सिद्धमादि and अर्धचोदि)

Sis 6.27 — गुम्फः १ —

पक्षः (ibc f आ or इ) १ —

पल्लवः, पल्लवम् (ibc f आ)

१ — पारिहारिणो (?) देश in

पारिहार्यः MBh, Kād, Rājāt —

परिहार्यः १ — प्रतिभारः Kiā —

लि m (only १) — वालकः

वालकम् १ — बाइकम् W.

a bracelet consisting of a

snake मुजगवल्यः MW

a bracelet (esp one of
jewels) कटकल a

bracelet made of shells

कटकल m MBh a bracelet

of gold कटकल, कटकल Śak,

Mhicch, etc a bracelet of

gold etc कटकल l

a bracelet worn on the

upper arm कटकल MBh,

R, Ragh, etc केयूरः

Bhartr 2. 16 — अङ्गदन्

the clasp of a bracelet

कुङ्कुपः W decorated with
a bracelet on the upper arm

केयूनिन् mfn Kād, Hcar,

Mārk P 23. 102 decorated

with bracelets (as the Maruts)

खादिन् mfn RV 2. 34. 2,

6. 16. 40 (perhaps खदिन्) 10. 38. 1

decorated with various

bracelets चित्राङ्गदे mfn

MBh 2.348 fastening of

a bracelet कङ्कः W

a gold bracelet सुवर्णकङ्कणम्

Hit सुवर्णकङ्कणम् मन्त्रिच्छ

a golden bracelet गोलाङ्गदे

Sis having large

bracelets (as the Maruts)

48-406
6

वृषवादि mfn RV a jewel

in a bracelet कङ्कणमणी

Comm. on Un 4.117 lotus

fibre as a bracelet

मृणाल वलयः, मृणाल वलयम्

śak मृणाला^गदम् | Kathās

made into a bracelet वलयो वृण

mfn one who has made the

serpent Vāsuki his bracelet

वलया कृत वासुकि m m w

ornamented with a bracelet

कङ्कणिन् Kathās the part

of a bracelet where the
jewels are set

मणिबन्धन m w provided

with a bracelet वलयिन m w

Bh P (esp.) a sort of

bracelet रक्षा Bh P, सुश्र

to make into a bracelet

बल्यो कृ, बल्यो करोति sis

to use as a bracelet बल्यो कृ

बल्यो करोति sis used as a

bracelet बल्यो कृत mfn

wearing a bracelet अङ्गुलिन

mfn MBh wearing a

golden bracelet अङ्गुणाभरण

mfn मणिच

wearing a golden bracelet

on the upper arm काञ्चनाङ्गुलिन

mfn MBh 12.4.9 —

श्री वंशीङ्गदे mfn 1

wearing beautiful bracelets

(said of the Maruts)

सुरवादे mfn RV wearing

glittering bracelets

(applied to the Maruts)

श्री सुरवादे mfn RV.

bracing yet mild स्वरकाशः L.

bracket निर्यूहम् (निर्यूहः L, नरियुहः प्रः निर्यूहः)

निर्यूह) L — शाब्दरम् (only L) साकारः.

a bracket projecting from a wall

मत्तवरणम् L — इन्द्रकोशः, इन्द्रकोषः,

इन्द्रकोषकः, इन्द्रकोषः L.

brag vb विकत्य, विकत्यते inf. also

विकत्यातिः MBh.

braggart 1 I विकत्यन म्भ. MBh, R

etc.

1 II वातरचकः MBh.

brag n 1 II उपस्थाधा गुप्भ.

bragging n उक्तिः & Pañcad.

bragging adj 1 I उजित - प्रतापः

etc.

Brahmā I ब्रह्म n (exceptionally

treated as m) AV, ŚBh, Mn,

MBh, etc (IW 9.83 etc) —

आत्मन् m AV, 10.8.44, VS

32.11. ŚBh 14 etc —

सच्चिदानन्दम्.

I II अखिलात्मा — अखिलम्.

(in the Vedānta) Brahmā सत् n.

Brahmāṇ II ब्रह्मन् m TBr, etc —

जगत्कर्तृ m L, जगत्पति m MBh 1.36.

20, जगत्प्रभु m MBh 3.15 908, जगत्सृष्ट

m W — जगद्योनि m — चतुरात्मनः

Var Br S VCI (?) 16, Bhp 5.1.30,

Kathās 24 .

II अग्रजन्म m — अङ्गीति m L —

अङ्गीति m (अग्र) L — अजनः —

अब्जमवः [Bhp] अब्जम् [Das] m

— गुणसागरः L — चिन्तामणि m L —

चिरन्तनः gyal — जगदीशः Brahman

3.1.6, जगद्गुरु m MBh 2.5.12 —

जय m L — जयपालः L — जलकुसुम —

योनि m MBh 8.46.47 — जलजासनः

Kum 2.30 — जूर्ण m L — शः L —

त्रिधामन् m R 8.36.7 — त्रिकुट m

R 7.36.7 — पङ्कजासनस्थम् Var —

भूतकर्तृ m R — विभु ०६ (ved) विभू m.

'being in a lotus' the god Brahman

सम्बुज भू m

Brahmā's armour

ब्रह्मवर्मन् n Āp Sr 'Brahmā's creeper'

ब्रह्मवल्ली 'Brahmā's crevis ब्रह्म-

रन्ध्रम् Pur, Sin hās (RTL 291)

Brahmā's line ब्रह्मरेखा RTL 370, 373, ब्रह्मलेखः RTL 370

'Brahmā's night' ब्रह्मरात्रः BHP

'Brahmā's word' ब्रह्मवाचः & ĀrshBr

Brahmā's writing ब्रह्मलिखितम्,

ब्रह्मलेखः Composed by Brahṁā

वेद्यस mf (ई) ncat derived from

Brahmā वेधात्र m. (ई) Rajat

the great Brahman महाब्रह्मः,

महाब्रह्मन् m Buddh like Brahmā

ब्रह्मण्वत् ऽBr, Katy. ऽr. like Brahman

to become Brahman ब्रह्माय Nom ब्रह्मायते

Vās.

brahmacārin मेखतिन् मङ्ग मङ्ग.

brāhman 1 I ब्राह्मणः RV, etc — विप्र मन्त्र

(आ) न Mn, MBh, etc — भूदेवः Cat L —

भूसुरः Bhp, Das — भूमिदेवः Mn, MBh,
etc.

1 II अग्निमुखः L — अग्रग्रासिकः VarB&S,

etc — अग्रजन्मन् Mn, Pūvāṅ, etc

— अग्रजातिक, अग्रजाति Mn L — अनमः

L — आत्मभू Mn, Bṛhānn — आगमः Mn

12. 105, MBh, etc — इरेशः Bhp — एतशः

Mn 3. 149 — कठः L — कुतपः L —

क्षीणिदेवः — क्षोपयितुं म L — चतुष्पथः

L — जेष्ठवर्णः L, जेष्ठवर्णिन् म Kām 2.

19 -- तारक — तीर्थम् म 6 — rarely

तीर्थः म ४४ — त्रयोमुखः L, त्रयोतनु म.

द्वाल — दशानः L — देवः RV, AV —

द्विजेदेवः म ४४ — द्विजमुख्य, द्विजर्षभः

म ४४, द्विजाग्रः म ३. ३५, etc —

द्विजातिमुख्यः म ३. २४६ — द्विजेश्वरः —

धरामरः म ४४ — धरणितालेतिलः म ४५

— धरणीसुरः म ४४ — धृतवन् म —

ध्वजिन म (only L) — नमोगुरु म

L — पुनरुक्तजन्मन् म L — मनुष्यदेवः

डंष्ट्र — महीसुरः Das — मातरः Gal —

माहनः L — मुखजन्मन् म Gal — मुखसम्भवः

L — मोषयितु म L — वचक्नु म L —

वक्त्रजः L — वर्णजेष्ठः L — वर्णश्रेष्ठः R —

वाडवः MBh, Kāv, etc — वाडवेयः L —

वेदगर्भः L — वेदनिधि म MW — वेदवासः

L — व्यामचारिन म W — शमोगर्भः

L — शिखिन् म L — शूचि म L — शुम्भि

m L — श्रेष्ठः L — षट्कर्मकृत् m L —
 षट्कर्मिवत् m kad — सर्वतोमुखः L —
 सोमयोनि m L — सोमित्रः L — सुनीथः L
 — सूत्रकण्ठः L — सोमपा m w —
 सोमयोनि m L — सीत्रः L — सोम्यः
 L — स्वतिमुखः L — (also collectively)

विप्रजनः MBh.

abiding with a brāhman ब्राह्मणसंस्थ

m w a bad wife of a

brāhman ब्राह्मणवैत्री bearing

the form of a brāhman ब्राह्मणरूपभूत

मनु MW becoming a brāhman

ब्राह्मण मनु AV, TBr, MBh befitting

a brāhman ब्राह्मण मनु AV, TBr, MBh

MBh belonging to a brāhman

ब्राह्मणसंस्थ मनु W a brāhman

and a kshatriya ब्रह्मराजस्यो मनु.

AV a brāhman ascetic विप्रतापसः

Kathās a brāhman boy ब्राह्मण-

- कुमारः Tāndīze — ब्राह्मणपुत्रकः

Kathās a brāhman by birth (not
by knowledge) जलिनब्राह्मणः Tāndyab

6.5.8, Sch a brāhman (esp. one

who has finished his sacred

studies) पाठिन् m W a brāhman

etc. only by name विप्रबन्धु m L

a brāhman girl विप्रकन्या m W

a brāhman in the fourth order

(who carries a bamboo cane)

मरुकरिन् m Kāre, Kāthās brāhman-

jewel विप्रचूडामणि m MW a

brāhman knowing the Veda

वेदब्राह्मणः Buddh a brāhman

living in the country of the

Avantis अवन्तिब्राह्मणः Pār 5.4.

104 Kās a brāhman monastery

विप्रमठः Kāthās a brāhman of

Surāshtra सुराष्ट्र ग्रन्थः पान 5.4.

104, Sch a brāhman of the

third degree (standing between the

brāhmaṇa and Anūcāra) शास्त्रः

Heat (esp.) a brāhman (reborn

through investiture with the sacred

thread द्विजः AV, Mn, MBh, etc

brāhman's friend मित्रवन्धु m

Anukr ~~brāhman's~~ line ~~वन्धु~~

a brāhman (so called as produced
from the mouth of Brahmā मुरक्षः

Sinhās a brāhman's son विप्रपुत्र

Kathās a brāhman's wife ब्राह्मणी

Kāth, G. S. S., MBh, etc (life ब्राह्मणिक

a brāhman versed in the Veda

वैदिकः W brāhman-tamer

विप्रदमनः Kautukas a brāhman
who goes after a female slave

दासो ब्राह्मणः Pāṇ 6.2.29, Kāś

a brāhman who is a knower of

Vedic spells ब्रह्मन् m RV, etc

a brāhman who is a knower

of Vedic texts ब्रह्मन् m RV, etc

a brāhman who is an adept in the

Tandra magical formularies

षट्कर्मन् m Mn, MBh a brāhman

who knows विधिज्ञः W a brāhman

who omits the 5 chief devotional

acts मलिन्युचः L a brāhman

who performs oblations with

money produced from the lowest

or śūdra caste वोरविप्रावकः L

a brāhman woman विप्रा a

brāhman worshipper of Śiva.

शिवविप्राः Heat the condition

of a brāhman ब्राह्मणभावः L—

ब्राह्मणता Ait Be, Mn, ब्राह्मणत्वम्
Lāty, Sch, Mallin — विप्रता VP

Connected with a brāhman

ब्राह्मणवत् मfn TS dear to a

brāhman द्विजप्रिय मfn (Āryan)

a degraded brāhman ब्राह्मणचाण्डालः

Mn 9.87 fit for a brāhman

ब्राह्मणहित मfn W given by a

brāhman ब्राह्मण मfn AV, TBe,

मेध a good brāhman सुब्राह्मणः

AV — सुब्राह्मन् m ŚāṅkhŚr —

सुब्राह्मन् m AitŚr a great brāhman

महाब्राह्मणः Śr, Śak — (in ironical

sense महाब्राह्मणः Meicch, Ratnāś,

निन्दितब्रह्मन् L having oldest

brāhman ज्येष्ठब्राह्मण mfn TāndyāŚr

7.6.7 in accordance with a

brāhman ब्राह्मणवत् mfn TŚr an

initiated brāhman who is not familiar
with sacrifice ब्राह्मणक्रियः Heat

the killer of a brāhman ब्राह्मणघ्नः

Mn 9. 232 the killing of a learned

brāhman भूणहत्या R, Sch a

kind of brāhman शकुनः MW

a learned brāhman मन्त्रविद्-m

L.

like a brāhman 1I ब्राह्मणवत्

विप्रवत् Mn 3.220.

1 II ब्राह्मणकृत्य mfn AitBr —

ब्रह्मणवत् SBr, Katy Śr.

murder of a brāhman बृहद्वधः Bhp.

— ब्राह्मणवधः Mn 11.89 an out-

caste brāhman ब्राह्मणचाण्डालः Mn

9.87 a pretended brāhman

दिजतिङ्गिन् mfn W possessed of

a brāhman ब्राह्मणवत् mfn TBr

the property of a brāhman

ब्राह्मणद्रव्यम् Mn 9.198.

the rank of a brāhman^{1I} ब्राह्मणता

AitBr, Mn, ब्राह्मणत्वम् Lāty, Sch.,

Mallin — विप्रता VP — विप्रत्वम्

Yājñ, BhP.

1II ब्राह्मणभावः L — ब्राह्मण्यम् ऽBr,

etc.

relating to brāhman ब्राह्मणम्

AV, TBr, MBh the state of a

brāhman ब्राह्मण्यम् ऽBr, etc

suitable to a brāhman ब्राह्मणहित

mfn W superior brāhman

विश्ववर्षः W a very learned

brāhman गृणः. Heel the wife

of a brāhman ब्राह्मी W (esp.

a young brāhman माणवः —

ब्राह्मणडिम्भः Malatim to become

a brāhman विप्रताम् उपगम

— ब्राह्मणीभू , ब्राह्मणीभवति ईश्वर

to become again as a brāhman

दिजाय Nom दिजायते Heat to

make one's self a Brāhman

दिजीभू Virac the brāhmanas

देवदेवा: m. pl. BhP 3.16.17 among

the brāhmanas ब्राह्मणत्रा Pāṇ 5.4.

55, Sch. an assembly of

brāhmanas ब्राह्मण्यम् R belonging

to brāhmanas ब्राह्मणात्मक मन् W

the best of brāhmanas ब्राह्मणसत्तमः

MW brāhmanas and kshatriyas

ब्रह्मसूत्रम् sq. and du AitBr, VP

Consisting of brāhmanas

ब्राह्म मन् (इ) न Mn, MBh, etc

Constantly devoted to ^{the} brāhmanas

जातब्राह्मणशब्द मन् Mn 10.122

Containing an account of the

brāhmanas ब्राह्मणात्मक म् W

destitute of brāhmanas अदिन

म् Mn 8.22 devoted to

brāhmanas ब्रह्मवनि म् VS

(mahīdh) devouring brāhmanas

(said of Rākshasa) ब्राह्मणाद म्

MBh favourable to brāhmanas

ब्राह्म म् (ई) न Mn, MBh, etc

the fee bestowed on brāhmanas

ब्राह्मणधनम् Vait the feeding of

brāhmanas (as a religious act)

ब्राह्मणभोजनम् Shadv Br, GrS fit for

brāhmanas ब्राह्मण्य mfn MBh

for brāhmanas दिगीतिसात्

friendliness towards brāhmanas

ब्राह्मण्यत MBh, BhP friendly

to brāhmanas ब्राह्मण्य mf MBh,

Kāṇ, etc hating brāhmanas

ब्राह्मणद्वेषिन् mf R including the

brāhmanas (as Agri) ब्राह्मणान्

mf Be, Ss love for brāhmanas

ब्राह्मणकाव्या Meicēh a multitude

of brāhmanas ब्राह्मण्यम् R

peculiar to brāhmanas ब्राह्म-mf

(ई) n Mn, MBh, etc praise

of the brāhmanas ब्राह्मणस्तुति f

the property of brāhmanas ब्राह्मणस्वम्

Āpast relating to the brāhmanas

ब्राह्मणम् (ई) n Mn, MBh, etc

representing the brāhmanas (as

Agni) ब्रह्मवन्तम् mfn Br, ŚrS

the residence of brāhmanas

विजातयः W reviling brāhmanas

ब्राह्मणनिन्दक मन्त्रे MBh a

sacrifice intended for brāhmanas

ब्राह्मणयज्ञः SBh a sacrifice

offered by brāhmanas ब्राह्मणयज्ञः

MBh to belong to the brāhmanas

ब्राह्मणसात् अस (with अस) to

bestow on the brāhmanas ब्राह्मणसात्

कु MBh, Hariv, Kathās to

brāhmanas विभाति सात् —

ब्राह्मणसात् MBh very kind to
brāhmanas (said of Viṣṇu)

सुब्रह्मण्य म् Pāṇcar.

brāhmanhood 1I ब्रह्मत्वम् R, Ratnāṇ

— ब्रह्मता Pāṇ 5.1.136, Sch —

ब्राह्मण्यम् ŚBṛ, etc.

1II ब्रह्मभूयम् BṛP.

brāhmanical ब्राह्म म् (इ)न् मन्,

MBh, etc — ब्राह्मण म् AV, TBṛ, MBh.

the brāhmanical caste as a body

(rarely an individual brāhman)

संज्ञा in AV, TS, VS, ŚBr, Mn,

BhP brāhmanical sage ब्रह्मर्षि

in MBh, R, etc.

Brahmacārin

इयं वाणः Bhp, Comm

on ChUp, etc इयं वाणकः Comm

on Mn 9.94 Comm on Bhp, etc.

braid n II कवरः, कवरो (Pān 4.1.42,

Vop 4.26) Bhp, Āit, Sāh, Śis.

II रज्ज्, † (ibc sometimes m) †

= वेरो.

a braid of hair II ~~वेरो~~ † MBh,

Kāv, etc, वेरो † — वेरो †

वेरो MBh, Kāv, etc.

II न टकः † — वेरो †

-- तुस्तम (Pāṇ 3.1.21. ibc १

चूणादि) ↓ — पपरी ↓ —

वैणिका ↓ — सटा MBh सटः,

सटम् ↓ a braid of hair worn

by widows and by wives in the

absence of their husbands

प्रवेणी R a ceremony

performed at Prayāga (cutting off

a braid of hair and offering it

to the Ganges with gifts to the

priests) वेणी दानम् RTL. 375

(hair) forming a braid

वेणी मूत्र mfn BhP hair

twisted into a single unornamented

braid and allowed to fall on the

back. (so worn by widows and

women who mourn for absent

husbands)

॥ MBh, Kāv,

etc. having a reddish ~~braid~~ braid

of hair ॥ Kathās

having a tail resembling a

पुनर्वीर f , पुनर्वीर Sak, R,

Megh a small braid of hair

(first tied up separately and

then collected into Veni or

larger braid)

~~पुनर्वीर~~ पुनर्वीर

wearing a ~~good~~ great braid of

matted hair (N. of Siva)

महाजट mfn MBh (P_{rob})

wearing a whole braid of hair.

सर्वजट mfn Mān lñ

wearing the braid on the right side

of the head दक्षिणतस्कपदे mfn

RV 7.33.1, दक्षिणतस्कपदे lñ ihyās

2.40 wearing 3 braids of hair

त्रिष्णपदिन, mfn lñ ihyās 2.40

— त्रिजट mt (आ).n MBh 3.

braid vb वे cl । वयति, वयते RV, etc

braiding न ब्रॉइर † † :

braided hair ब्रॉइर † MBh, Kāv,

etc — ब्रॉइरः † braided and

knotted hair कनूटः † braided

and knotted hair (esp that of Siva

knotted so as to resemble the

cowrie shell) कनूटः †

the braided hair of Siva मा १

equal braided तुल्यशिरसाः म pl १,

having a beautiful braided hair

सुवर्णपट्ट म (3A) n VS,

Maith S having a hood like

~~braid~~ braided hair शिरसा म

MBh a lock of braided hair

२५१ १ (ifc sometimes m)

L = ~~अप~~ a woman with

braided hair ~~अप~~ L

a woman with her hair badly

braided ~~अप~~ W.

Brain n 1I मस्तिष्कः, मस्तिष्कम् RV, etc,

मस्तकस्नेहः, मस्तकोद्भवः L-मस्तुलुङ्गः,

मस्तुलुङ्गम्, मस्तुलुङ्गकः, मस्तुलुङ्गकम् Sushr,

Sārng S.

1II गेहः, गेहम् L-तेजस् n (Optic pl.)

W,

(तेजो — वसा Kathās, वशा

any substance acting upon the

Brain मस्तिष्कः, मस्तिष्कम् Sushr

the mass of the brain वसाछटा

MW.

4062 +

old brambles 5200 ft. T-Bn

3.3.2.4, Tāndya Bn 17.7.2.

brain - धार्यक लेखः VV - लपुलकपडनाम् Susie.

branch n I I (lit) शारवा (येह & आ,

इ) RV, etc — जंज Sūl. on Ācār 2.

I II अग्नि AgP — लरुविरपः W — कु

m H Paris — पल्लवाधारः L —

प्रकाशः, प्रकाशम् W — प्रतिबन्धकः L

— प्रकाशः L — प्रकाशम् MBh, R —

भुजः (येह & आ) BhP — याष्टि m

(L) & (also याष्टि) Hariv, Kāv —

लक्ष्मी L — वज्रा RV — वल्लयः MW

— वल्लयः RV; AV, BhP — वीरध &

(once in MBH m) W — शिफा L —

शिफाधर: L — रोक-धा L.

any branch शिरवा L being on

branches (of trees) शारवास्थ mfn

R belonging to the branch of

a tree शारव्य mfn W branch-

animal शारवाभृगः MBH, R, Var

B&S, etc branch-bearer शारवा-

भृगु m Kir the branch of a

bamboo ^{कुचिका} ~~शारवा~~ L — प्रेक्षा (ife)

L the branch of a tree bent

by the wind बलवर्धनी L the

branch of the tree to which the

sacrificial victim is tied (?)

परिधि m W a branch of the

Udumbara tree औदुम्बरी (with

and without शाखा) ŚBr, Lāty,

Nyāyam, etc a branch of the

Samī tree शमीलता Śak 1.17

branch - root शाखाशिफा L

a branch serving as a finger

कलशुक्ति & MW a branch which
takes root शिरा L consisting
of branches of. शारवामय mf (ई)
न (ifc) Das a flowering
branch लक्ष्मी Harav having a
hundred branches. शतशारव mf

(आ, ई) न (also fig) AV, MBh,

Hariv, etc — शतवल्गु mf RV,

VS, (v.l. शतवल्गु MaitrS) AV,

BhP. having a thousand branches

(also fig) सहस्रशारव mf Tup,

Kusum having branches. समृद्ध

mfn MW having branches (as

a tree) विरपिन mfn MBh

having branches with avaroh-

shoots अवरोहशालिन m L having

but one branch (as a tree). पञ्च-

शारव mfn T; गङ्गा गहादि Pān

4. 2. 138 having great branches

(as a tree) प्रशारव mfn Pān 4.

2. 177 Sch having great branches

महाशारव mfn L a large branch

शाखा (ife) L शाखम् a large branch

स्कन्धः L having little branches

लम्बाकिन mfn RV 5.44.5 having

long branches दीर्घशारव mfn

having many branches बहुशारव

mfn (आ) न TS, TBz having

numerous branches प्रसारवन्त

mfn R having roots sent down

by the branches सावरोह mfn

Hariv having small branches

सूक्ष्मशारवः L जालवन्त having

sprouting branches उत्पन्न mfn

Kāryād having strong branches

दृढता L having sweet branches

मधुशारव mfn VS having various

branches व्यक्त mfn (Sāy)

in branches विटपः BHP a little

branch उपशारवा BHP 4.31.14, Sāy

— व्याकः Sāy many-branched

बहुशारव mfn (आ) न TS, TB

a new branch प्ररोहः MW —

प्ररोह ‡ AV a new branch

(to which feet and lips are
often compared) प्रवालः, प्रवालम्

(ife of 3π). MBh, Kāv, etc

resembling a branch शाखम् मृग

Pān 5.3.103 a small branch

प्रशाखिका MBh a smaller branch

of a tree उपशाखा Bhp 4.31.14,

Sāy a young branch फफरीकम्

L the young branch of a

creeper विटपः, विटपम् (g

अध्वजादि) MBh, Kāv, etc a young

branch of a tree विटपः, विटपम्

(~~गु अर्थात्~~ अध्यादि) MBh, Kāv,

etc to every branch प्रतिविटपम्

Śāntiś provided with branches

शान्तिन म्फु Yājñ, MBh, Hariv

settled on branches (said of

birds) शारवाविलीन म्फु Kathās

sitting on branches (said of

birds) शारवाविलीन म्फु Kathās

standing on branches (of trees)

शारवारथ म्फु R stripped of

top branches मूड म् (अ) १ MBh

a state of having a hundred

branches शतशारवत्वम् Rājāt

(a tree) whose branches grow

again प्ररोहिशाखिन म् यājñ

2. 227 to deprive of branches

निःशारवा कृ Kād.

I शारवा (ये f आ, ई) RV, etc —

काण्डः, काण्डम् (ये f आ or ई) MBh,

R, Mn 1. 46. 48, Kaus, Susr.

being of the same branch (as a

Brāhman) एतन्निरात म्भु W belonging

to a branch of the Veda शाखाया

म्भु (life) Bē Ār Up a branch

of any science शाखा (life of

आ, ई) Car a branch of

knowledge विद्यास्थानम् Nir,

Bālar a branch of the Veda वेद-

शाखा Bh P — चरणः, चरणम्

(अथ चादि) Nir 1.17, Pān,

MBh 12.13; Pañcat 4.3.

branch road शारवारथा Divi P.

branch - town शारवापुरम्, शारवापुरी L,

शारवानगर — शारवानगरम् (MBh,

Hariv) शारवानगरम् (MBh, Märk P).

a branch vein प्रतिनाडी L for

every branch of the Veda प्रतिवेद-

शारवम् Madhus, प्रतिशारवम् Bāday,

Sch in every branch प्रतिचरणम्

L that branch of arithmetic

(treated by Brahmagupta) which

treats of the multiplier called

Kuttaka कुट्टकव्यवहारः, कुट्टकाध्यायः
versed in a branch (caranā) of
each of the 4 Vedas चालुधरानिक
mfn Heat.

branching शाख्य mfn W.

(met) branching out प्रतानः

Kathās, Sūtr.

branched विशाख mf (आ) ५ AV, TS,

Gṛ ŚrS — विशाख mf (इका) ५

Heat five-branched पञ्चशाख mfn

R thousand-branched सहस्रत्रयलिङ्ग,

सहस्रत्रयलिङ्ग mfn RV, Maitr S

two-branched द्विशारव mfn Kaus,

द्विशारवक mf (इका) n Gṛihyās,

Comm.

branchless । I adj निःशारव —

निःशारव mf (आ) n Hariv.

brand vb I अङ्कितं च । अङ्किते.

brand 'n अङ्कलक्षणम् S āṅkh ḥṇ.

the mark of the bulva (as a brand)

भमाङ्कः MBh.

branding n I II लक्षणसंनिपातः (R)

लक्षणसंनिवेष्टाः (Mahān) :

the act of branding अङ्कनम्

branding with a mark (that resembles a headless body)

अङ्क बन्धः यवज्जि.

Branded adj । I औङ्कत — कृताङ्क

Mn 8.281, R 2, 15.37 — ओम्नदूषित.

II अष्ट only in comp with कर्ण —

कृतलक्षण f(आ) Gobh, MBh, Lāt.

सचिन्ह यवज्जि.

branded on the ear अष्टकर्ण

Pāṇ 6.3.115.

brandish vb 1 I भ्रम् caus भ्रामयति,

भ्रामयति Up, MBh, Kāv, etc - वृत्.

caus वर्तयति RV, etc.

1 II प्रकम्प caus प्रकम्पयति Bṛ, Kāty Śr.

— व्याव्यध्, व्याविध्यति MBh, R —

संचुद् caus संचोदयति MBh — समाव्यध्,

समाविध्यति R, Havis — स्फुट caus

स्फोटयति R, Havis, Śūdr, etc.

to brandish weapons यम् (with आयुधैः)

brandishing n 1 II उद्घति ḥ Mālati —

विहरणम् MBh — वेपन्नम् R.

brandishing (a fire-brand)

आधानम् मfn शतः

brandished adj परिचोदित Hariv.

brandy मण्डा L — (esp.) मधुसंस्थानम् L

brandy-jar मद्यकुम्भः Kāre.

brass n I पिचलम् L.

I II आरम् Bhp 10. 11. 20 — कंसः, कंसम्

— कषिलोहम् L — कंसीयम् (कांस्य)

Gal — कांस्य — कांस्यम् Mn 5. 114,

11. 167, 12. 62, Yājñ 1. 190, Suśr, कांस्यकम् L

— कृष्यम् Mn 7. 96, 10. 113, 11, Yājñ, etc —

घण्टाशङ्खः L — घोरघुष्यम् L (v.l. घोरपुष्य) —

घोषः, घोषम् L — दीप्तलोहम् ५ — दीप्ति

५ ५ — द्रव्यम् ५ — पीतलम् 14

पीतलकम् ५ पीतकम् (only ५) — प्रकाशम्

प्रकाशकम् L — खणम् L — शीतिका

लोहजम् L — लोह्यम् L — वङ्गजम् २

वङ्गशुल्बजम् (?) L — विद्युत्प्रियम् L —

शुल्बजम् L — सिंहलम् L सिंहलक —

सिंहलकम् L — सुलोहकः, सुलोहकम् L —

सौराष्ट्रम् L — सौराष्ट्रिकम् L — हंसलोहकम् L.

the ashes of brass (used as a cordly-)

rium) कौसुमम् L कुसुमाञ्जन belonging

to brass शैलिक mf (ई) nsus brass-

board शैलिक mf ns a brass-

founder कास्थकार mf (ई) comm on

yājñ brass-metal अन्यलोहः ,

अन्यलोहकः ८ calx of brass लोहितकम्

१ — शीति coloured like brass

कास्याभ mfn सूक्ष्म consisting of brass

कांस्य m f (आ) n खट्युक्ष, MBh 13.

94. 91, R, Mn, 4. 65, कांस्यक, कांस्यमय

mfn Hcat consisting of pure brass

शुद्धकांस्यमय m f (ई) n Hcat gold

like brass स्वर्णशीति १ १ intaid

with brass . रीतिवद् mān maw a kind

of brass आरकूटः, आरकूटम् — a kind

of brass कपिललोहः Nigh — कपिला ।

— काकलुण्डी । — अहरीति ५ ।

— ब्रह्मणी । — ब्राह्मणी । —

ब्राह्मी । — भूरिलोहम् L — मलम्

L — महेच्छरी L — राजरीति ५ L

सिंहलम् L = पञ्चलोह .

made of brass I पैचल मं (ई)न

L.

II काश्यज मं सुश्र — रैत्य

मं मं 5-114.

Yellow brass री L — रीति त

Rājat, Kathāś — री L री —

सुवर्णम् L made of pure brass

शुद्धकांस्यमय m + (ई)n Heat of म

brass रैतिक m + (ई)n surr 47)

pale brass रीति + Rājat, Kathās

— रीति L studded with brass 58

रीतिबद्ध m + n MW. seller of

brass vessels कंसवणिज् m a sort

of brass वर्तनीकाम्, वर्तलोहम् 1

— वर्तकम् 1 white brass

~~4~~
4090

वाहिलोहक & a worker in brass

कंसकार: Brahmaur

brave adj । I शूर RV, MBh — सपराक्रम

MBh — धृष्टिः RV, AV — प्रगल्भ †(आ)

MBh, Kāv, etc.

। II अनिवर्तिन् — अनिवृत्त — उरुबिक्रम

MBh, Venīś — शत †(आ) RV, VS

27. 82 — धीर †(आ) Hariv, Kāv,

Pur — प्रधानोत्तम W — भद्रक

f (इका) MBh, Kathā — वृषमणस्,

वृषमण्यु RV — समितिशालिन् Bhp.

brave (also applied to gods) वेद्यम्

RV, AV, TS, MBh, Hariv brave

and calm धीरशान्त Dasar

brave and fiery धीरोष्णिन् m

MBh brave and noble minded

(hero of a play) धीरोदात्त Dasar,

Bhar, Sah brave champions

वीरलोकः m pl MBh a brave man

वागरः (L) brave warriors वीरलोकः

m. pl. MBh firm and brave but

reckless and sportive (hero of a

play) धीरललित Sah host of

brave men सुवीर्यम् RV, TBR

truly brave सत्यपराक्रमं MBh,

kāv, सत्यप्राक् TBh (sch) very

brave सुविक्रम MBh the bravest

of the Bhīmas भैमप्रवीणः MBh

the bravest of men नरवीरलोकः

kāv the bravest of mankind

नरवीरलोकः kāv.

brave vb. प्रतिदृष्ट् (only nt प्रतिदृष्ट and

ved int प्रतिदृष्टे) RV, kāth.

to be brave । अवगल्भ्, अवगल्भते or

अवगल्भयते Pāṇ 3.1, 2, kāś — उत्था

उत्तिष्ठते.

bravely शूरता, शूरत्वम् kāu, sāh.

bravery क्षत्रधर्मः । an s. 98, 103h, R.

an abode of bravery उर्जिताश्रयः

Kirāf bravery exhibited in the

wrong place कुविक्रमः Naish 1.132

bravo साधु ऽभृ, MBh, etc.

~~47~~

4097

brawl

११ S दाम दम् L :

brawling ^{adj} उच्च भाषित् mfn .

42

4098

+

brawny

समुच्चय with Var B n S

having brawny arms.

अ
पुष्पवाह with

MBh.

bray vb गर्जनादि Car — शब्दाय Nom

शब्दायते (exceptionally also शब्दायति)

Nih, MBh, etc.

the braying of an ass II श्वार्कारः

(श्वार् onomat) BhP 3.17.11 —

श्वरनादः W — श्वरशब्दः W the

braying of asses

श्वसभाश्वः MBh

brayer n श्वसभः RV, etc.

braying adj उपगोष्ठ

braying like an ass गदिभनादिन्

AV. 8.6.10 — श्वरनादिन् Pāṇi 6.2.80,

Kāś the braying (of an ass) शब्दितम्
Pāṇi cat.

brazen adj 1I चैत्तल ब(इ) L.

1II रैत्तिक ब(इ) Swiss, रैत्य m. 5.

114

any brazen instrument which is

struck चनम् Hariv 8688

any brazen plate which is struck

चनम् Hariv 8688

brajia कार्दामिन् m १ — कार्दामिन् m १

(= कार्दामिन्) — कंस वणिज् m .

brajiery कृष्णशाला १ .

breach n । I भेदनम् Kātyāṣṭh, Śuśr, Pāṇyāśc

— भेदः kām, MBh, Kathās — भङ्गः Mn

MBh, etc.

— श्वनिकम्, L

I II श्वान्न campak — विवरः, विवरम्

MBh, kāu — वेधः VarBṛS, Rājāt,

Sarvad — शान्ति f Heat.

a breach in hedge वृत्तिभङ्गः Pañcat

breach of counsel मन्त्रभेदः MBh,

Kāṁ etc — breach of friendship

चित्तविभेदः Pañcat 4.7. $\frac{10}{11}$ breach of

— मित्रभेदः MBh, Kām, etc breach of

breach of honour मानभङ्गः cān

breach of pride मदभङ्गः Bhām breach

of promise प्रतिज्ञाभङ्गः — विसंवादित

Kām.

2 I मुरुडा mudr, kathās, Dīvyā —

कुडयच्छेदम् f.

a breach in a house गृहच्छिद्रम्

Vet, Introd 12, Hit गृहखण्डम् w. a

breach in a wall संधिखण्डम् L

a breach in a wall made by a

house breaker संधि m (except-

tionally f) mn, mṛicch, Daṣ a breach

made in a wall संधिछा (only L)

a kind of breach (made by thieves

in a wall) भाश्करम् मṛicch to

make a breach in (a fortress).

भञ्ज् cl 7 (Dhātup 29.16) भनक्ति

(with acc) Hit to make a breach

in a wall संधि with छिद् or भिद्

or cars व उत्पद् संधिच्छेदः making

breaches (in a wall etc) संधिच्छेदः

A.

~~~~~

~~Bread~~ ~~n~~ ~~I~~ रोटेका Bhph

Bread n I I रोटेका Bhph — रोटी

daily bread पण्ड: (varily पण्डम्)

MBh, Kāu, etc European bread

फरङ्ग रोटी f a kind of bread

रोटेका Bhph — वेढामेका f

a kind of fine bread अपू पः

a sort of bread पू पः MBh, R;

etc.

bread fruit n ~~I~~ पनसम् Sush ;

~~I~~ फलसः पनसः.

~~I~~ bread-fruit tree । I पनसः

— MBh, R, etc ..

— II कण्टफलः । — चम्पकालु

— m चम्पकालु । — पनसतालिका

— पनसनालिका । — पूतफलः ।

— प्राक्फलः । पनस —

— फलवृक्षकः । — फोलनः । —

मूलफलदः । — मृदंगफलः । —

रसालः । a kind of bread-fruit

tree लकचः (।) लकचः

(MBh, Sushr, etc) a particular
part of the bread fruit चमकः

is prepared from the fruit of a

bread-fruit tree पानस - । (आ)

Kull on Mn 11.95.

break पु II ब्रु ल 6.4 ब्रुति, ब्रुयति

(Pāṇ 3.1.70) Bhartṛ, Mālatīm,

Bālar, Rājat, mit, kurval —

मञ्ज् pass भज्यते AV, etc — पट्,

पठति or पठते Up, Yājñ, MBh, etc

I II अपिशृ pass अपिशीयति PBṛ

— आव्यध्, आविध्याति — (?)

नभ् impf P नभस् RV 1.174.8

— निःशृ, निःशृणाति AV —

प्रतिहन्, प्रतिहान्ति (cp also ā)

RV — प्ररुज्, प्ररुजति RV, MBh,

BhP — मुष् ल 9.1 (Shātip 31.

58 and 17 25 p. 2.) मुष्णाति, मोषति

(cp also ल 1 मुषति) Kāṣyād —

मृ ल 9 (Shātip 31. 22. 26) मृणाति

RV, AV, Br — रद् ल 1 (Shātip 3.

16) रदति (rarely ण रदते) RV, AV,

Sūtr — रु intens RV 1. 54. 1. 5

— रुज् ल 6 (Shātip 28. 123)

रुजति (cp also रुजते) RV, etc —

लुप् ल 6 (Shātip 28. 137) लुम्पति,

लुम्पते Marice, Var Br S —

विचर् , विचरति (intr) Bālar

— व्यपस्फुर् , व्यपस्फुरते Kāṣyād,

Sch — मृ ल 9 (Shātip 31. 18) मृणाति

RV, AV, Bz.

to break (with reference to
self, as to break one's own
arm, मृ० ८९ १ ā --- संहन.,
संहन्ति RV १.14.4 apt to break.

भङ्गुर f (आ) kāre, hure, etc

to break (as anyone's anger)

अवमृ० PBz to break (a vow)

वियुज्ज Pass वियुज्यते (instr),

Mh 5.91.

to break down 1. प्ररुज्,

प्ररुजति RV, MBh, BhP --- संशु

Pass संशीर्यते RV, AV —

विसंस, विसंसते RV, Bṛ, Up,
Marine, Pañcar.

1 II उन्मिज्ज RV 10.103.8.

to break forth 1 II विस्फूर्ज्,

विस्फूर्जति Kāu — उज्जृम्,

उज्जृमते Prabh, Nāish, Shūrtas.

1 II उद्वाध्, उद्वाधते ṢBṛ —

प्रसृप्, प्रसर्पति, MBh, Śis —

वल् ९ । (Shātup 14.20) वलते

(oftener) वलति धृति —

विस्फुर, विस्फुरति, विस्फुरयति

(P: 8.3.76) Subh, Sāringa —

संरुह्, संरोहति Mariv, Sāh

— समुद्रम्, समुद्रच्छति MW

— समुल्लस, समुल्लसति Kirz,

Pañcat — स्फुर cl 6 (Shatub

28. 95) स्फुरति (m. c. also स्फुरते)

Nris up, MBrh, etc to break

from all sides परिरुज्,

परिरुजति AV 16.1.2 to break in

निविध्य, निविध्यति (ep also

निविध्यते) RV, AV, SBz to break

(like a wave) उत्तरंग Nom

उत्तरंगते Kād to break open

to break open । I तु Pass

दीयते (दीयति MBh) Br, MBh,

Swiss, Karu — रुज् cl 6

(Athārup 28.126) रुजति, (य also
रुजते) RV, etc.

। II अभिविद्युत् RV 4.4.6 —

उद्भिद् Pass उद्भिद्येते Pass, BhP, etc.

to break out उद्भिद्, उद्भिन्नति

to break out (as fire, a

disease etc.) प्रसृ, प्रसिसर्ति

(only Ved) प्रसरति (sometimes

also प्रसरते) MBh, Pañcat (p. 1)

to break through अवदरंम् इ

Var Brs to break through

after (another) अनुदृ Pass

अनुदीयति.

to break up । II आरुज् ,

आरुजति — जृ ८ 4 जीयति

(also जीयते) AV, AV, etc —

समुपारुज् , समुपारुजति MW.

2I जुर् Caus ज्ञेयति Pañcat 2.

6 $\frac{55}{56}$ 5.10 $\frac{4}{5}$ Rajat 6.248

Pañcat ज्ञेयते (Shatap 33.25) —

भञ्ज् el 7 (Shātip 29.16) भनक्ति RV,

etc — स्फुट् Caus स्फोटयति

MBh, Kāu, Kathās.

2II आंकुट् Caus आकोटयति hirnyāre

— दूषय् Nom दूषयति (ep also

दूषयते) MBh. 12.7.256 — द्युत्

Caus द्योतयति AV 4.23.5 — मुद्

Caus मदयति MBh, Kāu, etc

— लुप् Caus लोपयति, लोपयते

Mh; MBh, etc — विहन

विहन्ति RV, AV, Br as if one

were to break a tow fibre

मुणालभज्जन् (with भज् Balar
to break a person's neck

वृज् ८ 1.7 वर्जति, वृणोक्ते ८ २
वृक्ते (ved and Bhup also वर्जते,
वृङ्क्ते) (acc) RV 6.18.8, 26.3

to break (a promise) प्रहा ,

प्रजहति MBh, Kāu, etc to
break an established

obligation संस्था with व्यतिक्रम

or परिनिद् to break an

established rule संस्था,

with व्यतिक्रम or परिनिद् to break

(a vow) चीड् ९ 10 or Caus

Caus चीडयति (च also चीडयते)

Shātip 32.11 Yājñ — भञ्ज

९ 7 (Shātip 29.16) भनक्ति भृत्.

to break off I अवभञ्ज MBh,

Kum 3.74 — विभ्रंश् Caus

विभ्रंशयति R

I अविष् P, AV अ SBz —

उद्द्, उद्द्शीति AV 9.6.47, VS,

SBz, ch up, lāty — निष् VS

— प्रतिष्, प्रतिष्णोति RV, TS,

TBr — प्रशद् only Caus

प्रशातयति Vcar — प्रशृ

— प्रशृणोति RV, ŠBr, KātyŚr

— रूप् Caus शेषयति TBr —

विबृह्, विबृहति RV, Br, यश. ŚrS

— विलिश्, विलिशति TS, ŠBr

to break one's promise

विसंवद्, विसंवदति Mn 8.219

to break one's self into

विलुड् Caus विलोडयति acc.

Naish, Sch to break one's

word विसंवद्, विसंवदति Mn

8. २।१ — मिथ्या with कृ

to break of a part कड Caus

कडयति to break off (as

shrubs) अवकज् MBh 1.5884

to break off to pieces विलुप्,

विलुम्पति (rarely $\bar{A}$) MBh,

kāru, etc — उत्पट Caus

उत्पाटयति śāṅkhya, Gaut,

Śūtr, Mn, Pāṇcat, etc to

break silence व्यनवद,

व्यनवदति, व्यनवदते ch Up (śāṅk

to break through उद्भिद्,

उद्भिनाति — समुत्, समुतरति.

M Bñ, R, etc to break through

the (foe) परिदृ (only 3 sg)

Pres A RV 1.132.6 to break

up प्रमञ्ज, प्रमनक्ति. R 1. 112

— विशृद्, विशद्यति Susr

to break wind against

दुवताय Nom दुवतायति acc

BhP. 11. 23. 39 — अवशृद्,

अवशद्यति Mn 8. 282 to break

wind down wards पद्लिA

(Shātip 2.28) Sarv 1.25 to

break wind down words

सृष्ट् ८ । (Shātip 18.21, 33.61) शर्धति,

शर्धते (in अव सृष्ट् and विसृष्ट् १.१.)

3I मिद् Caus भेदयति, भेदयते MBh, Maru

Maru, Mit — मिद् ८ १ (Shātip 29.2)

मिनति, मिनते ८ । भेदति (RV) RV,

etc — छिद् Pass सारिक् १.15

— खण्ड ८ 10 खण्डयति Pañcat,

Bhatt — प्रमिद्, प्रमिनति RV, etc,

3II परिखण्डय Nom परिखण्डयति Bālar,

Bhatt — विमिद्, विमिनति,

विभिन्नते R, Bālar, BhP. ~~and~~

a desire to break through

विभित्ता (with acc or gen) MBh,

Kād to break (a low) सन् ल

8 सङ्गति Ragh 11.72 to break

along अनुभिद् SBh.

to break asunder । I विदन्,

विदलति Naish — विच्छिद्,

विद्धिनति, विद्धिन्ते AV, etc —

विभञ्ज्, विभनक्ति R, Var BrS, etc

— दृ ल व दृणाति RV, Mariv

— निर्भञ्ज , निर्भनात्के AV, R.

I II वितृद् , वितृणत्ति , वितृन्ते AV,

Kath Up Gaus Sān to break

completely asunder सम्भिद् ,

सम्भिनत्ति , सम्भिन्ते AV, etc.

to break in pieces I विभिद् ,

विभिनत्ति , विभिन्ते RV, etc.

शर्वय Nom शर्वयति Nalac —

निष्कृ , निष्करोति , निष्कुरुते Bhatt

— प्रतिभञ्ज , प्रतिभनात्के RV, AV,

TBz — प्रतिशृ , प्रतिशृणाति RV, TS

TBz — प्रष्टृ, प्रष्टृणाति RV, ŚBz,

Kāty śz — विमथ् (or विमन्थ्)

विमथति, विमथ्यते, विमथ्नाति,

विमथ्नीति TS, ŚBz, AitBz, Kāth.

। III खुण्ड ९ । खुण्डते śhātup 8.31

खुड्, खोड्याति — खुण्ड ९ 10

खुण्ड्याति śhātup 32.47 — खुर्

९ 6 खुरति śhātup 28.52 खुर्, खुर्

— मुस्र् ९ 4 मुस्र्याति śhātup 26.111.

to break into a hundred

pieces शतखण्डं कृ to break

into a thousand pieces

सहस्रधा कृ

to break into pieces । I विशकनी

कृ MBh — खण्डे ९ १० खण्डयति

Pañcat, Bhatt — अखण्डे,

अखण्डयति Bhp, Kād.

। II आच्छिद्, आच्छिनति AV, SBz,

etc — अक्कुर् Shuz —

जर्जरीकु R 6.83.54 — वीरु RV

Caus वीरयति RV.

। III कुर ९ ५ कुरयति ९ १०

कौटयते Shatup 33.25.

to break into small pieces

खण्डीकु Ragh 16.51 Pañcat to break

in two विभिद्, विभिन्ति,

विभिन्ते RV, etc. ~~to break to pieces~~

निमज्ज्

to break to pieces । II निमज्ज्,

निमनक्ति Bhatt — प्रत्याच्छिद्

Baudh — प्रदृ (only Ved)

RV 6.26.5 — मङ्गुय Nom मङ्गुयति

Insar रु cl 1 (Shatap 22.63)

रुते RV — विघट्, विघटते

Prasanna — विरुज्, विरुजति

RV, etc — संरुज्, संरुजति RV

— संशद् Caus संशगातयति MBh

3. 865 — सम्भञ्ज्, सम्भनक्ति

MBh, Kathās — सम्भिद्, ,

सम्भिनन्ति, सम्भिन्ते AV, etc to

break up into parts कृ ८ 2 A

८ 1 A ८ 5 A ८ 8 A (with

numeral adverbs ending

in चा.

41 खड् ८ 10 खाडयति Shātup 44

— खण्ड ८ 1 खण्डते Shātup

8.31 — चट् Caus चारयति

Shātup = 30.47 — बिल् ८ 6 - 12

बिलति, बेलयति Shātup 28.67, 32.66

— मुट् ८ । 6.10 मोरति, मुरति,
मोरयति *shātip* 9.38, 28.81, 32.72

— विड् ८ । वेडति W — विल्
८ । 10 वेलयति — शुण्ड ८ । शुण्डति
shātip 9.40 — स्फल् ५.1 for स्फुल्
८ । स्फलीति .

break ८ । I भङ्गः Mh, MBh, etc

— खण्डः, खण्डम् (१ अर्धचरिदि.)

II पर्वन् ८ । Bz, MBh, etc —

विलोपः MBh, Kāu, etc .

absence of break (in the

Samhitā) अविलोपः R Prāt

at earliest break of day

सुप्रभाति MW a break in a

text पाठच्छेदः, पाठनिच्छेदः ।

a break in recitation पाठच्छेदः,

पाठनिच्छेदः । a break in the

dike raised round a field

(to keep out water) केदारखण्डम्

MBh 1 ch 3 break of a wheel

चक्रभङ्गः Mn 8.291 break of

day अरुणोदयः Mn 10.33 break

of the voice कण्ठभङ्गः a kind

of break let down from a

carriage to stop it अपालम्बः

ŚBr , Kāty Śr without a break

अनन्तरायम् ŚBr , AitBr without
break from first to last

आच्छिदेण 'having breaks

रवण्डु म् (भा) ॥ ŚBr , VarBr S ,

Pāṇ 2.1.30 Kās — विच्छेदिनः

VarBr S .

breaking ॥ मुष्टि ५ (siddh story 26)

मुष्टि L Sch — भङ्गः VS, etc .

॥ II आमोदनम् Mālatīm — प्रतिश्र

Ait Br ————— प्रमंग: R , प्रमंगिन mfu

RV ————— मङ्गि † मङ्गी inzer —————

रुज् ife MBh ————— रुजा Megh

————— लोच: MBh , Kāru , etc —————

विचरनम् Śūt ————— विमङ्ग: W —————

शीर्षि ‡ Vop ————— शीर्षि ‡ Kāth ,

Shadr Br ————— संशर: VS , TBr ,

The act of breaking मोरन

Mricch , Śukas

the act of breaking

मोरनम् Mricch , Śukas

The act of breaking off

उद्भेदः the act of breaking

out उद्भेदः Sak 85 d, Kum,

Bhartr, Sah, etc — उद्भेदनम्

MBh, Car: the act of breaking

through उद्भेदः Sak.

The act of breaking through II

उद्भेदः Sak, 85 d, Kum, Bhartr,

Sah, etc — उद्भेदनम् MBh, Car.

the act of breaking through

III कर्णि म T. breaking

breaking down भङ्गः vs

etc.

breaking forth । I

विस्फूर्जितम् Ragh, Pral —

स्फुरणम् Sāh, BhP, Sarrad

। II उच्चलनम् L.

breaking forth like thunder

विस्फूर्जः Kan., Ragh breaking

forth visibly स्फूर्ति f Kāre,

Rājat breaking loose

विट्टः Kau's the breaking of

a chariot रथमङ्गः MBh

the breaking of a cord

गुणच्छेदः Subh breaking

of dawn युधि ५ RV, AV, Br

the breaking of a dish

स्थालीदण्डम् Adbh Br breaking

off (as the shoft of a low)

अवमङ्गः Sāh breaking of

life असुमङ्गः L the breaking

of mango blossoms सहकार -

भाजिका Cat breaking out

उद्वर्तनम् Var Br S the breaking
out of perspiration स्वेदोद्गमः

Ratnāre the breaking of
the Srue सुग्मेदः Kātyār
the breaking of a vessel

स्फालीकरणम् Adbh Br breaking
through अवधारः Var Br S —

वेधः Var Br S , Rājat, Sarvad
breaking up भङ्गः vs, etc

— विचरनम् Prabh, Sāh

the state of not breaking

down अपरमावः T Br water

breaking through (the earth
and collecting in a mine)

और खनन (soil उदक) (L)

Suzr. 1.170.12.

2I भञ्जनम् MBh, R, etc —

भाजिका.

the act of breaking विरोजनम्

Āpsr, seh the act of breaking

wind शब्दनिम् कull the act

of breaking wind विशब्दनिम्

Suzr apprehensive of

breaking a promise

प्रतिज्ञाभङ्गभीरु mfu MW as if
breaking sugar cane

इक्षुभञ्जम् Prasannr

breaking (a horse) प्रगृहः

(ife f आ) L breaking an

order आज्ञाभङ्गः Mit breaking

a promise प्रतिज्ञासंन्यासः W

— भुटि f (Siddh story 26)

W भुटी L sch breaking

doubt संदेहभञ्जनम् Kām

The breaking down a house

गृहभञ्जनात् W the breaking
down fortresses पूरियिम् RV
breaking fast an rain
water नषमिः पारणवृत्तः L

breaking into a house

गृहभङ्गः W breaking into
for the first time आवाहः

TBz the breaking of shauvan-
taris pride चन्वन्तरिदपमङ्गः

breaking of an engagement

विप्रनाथः L the breaking of
a journey

Journey प्रयाणभङ्गः Pañcat

the breaking one's promise

विसंवादनम् MBh, Jātakam

the breaking one's word

विसंवादनम् MBh, Jātakam. The

breaking one's word विसंवादिता

Kān breaking of peace

संधिदूषणम् Kir (pl) breaking

of silence वाग्विसर्गः Gobh,

Bh P, वाग्विसर्जनम् Katy is the

breaking of a vow व्रतभङ्गः Cat

breaking one's word विसंवादः

MBh breaking silence मौनत्यागः

Cat — विमुक्तमौनम् Kathās

breaking the back पृष्ठभङ्गः MB

breaking the pride of Sundubhi

दुन्दुभिदर्पिन् on Gal breaking

the rules of traditional usage

अन्वारभेदः Pām 8.1.60 Sch breaking

up a kingdom राष्ट्रभङ्गः Shūrtas

breaking up of strength शैः

Av. breaking the wicked

पापभञ्जनः Kathās .

breaking wind ।I पर्दनम् L

— शब्दः Vop .

।II उत्थोक्ता m — ऊबध्य L

— गुदानिलः L — मरुत्कर्मन् m

(cat) मरुत्कर्मन् L — वातकर्मन्

m VarP. ३०३

breaking wind downwards

पर्दः L breaking wind —

सूड + L an instrument for

breaking stones शैलभित्ति + L

an instrument of —

stones अश्मदारणः । a means

of breaking in प्रगृहणः MBh

the method of breaking —

in गजशास्त्रम् Comm on Pratāpar.

3I भेदः Kāty śr, Yājñ, MBh, Karu,

etc — विच्छेदः Karu, Sāh —

अवदारणम् Sāh — निर्दलनम् Vcar.

Rājat.

3II खडः (कु म आदि) । — दणम्

Sāntk. śr 13, Kauś Śhadr Br, Var Br S

— मित्रि + Kath ; मित्रिक म् (अ) न

— मित्रम् — सम्भेदः —

सम्भेदनम् Cat.

not breaking अखण्डनम् L The

act of breaking खण्डनम् Mit

— भेदनम् MBh, R, etc the act
of breaking asunder स्फोटनम्

A-part, Suar, Pañcat. — भेदिका

Siddh The act of breaking

down भेदिका Siddh The act

of breaking to pieces प्रभञ्जनम्

MBh B. the act of breaking

to pieces विलोचनम् R breaking

(as boil etc) अवदरणम् Suiz

breaking asunder I I स्फोटनः

Marine , म-रु P — निर्भेदः R.

Suiz — विभेदः MBh , R , etc

II निभञ्जनम् AV. breaking

breaking in pieces विघातः

Var Brs breaking into

pieces अवखण्डनम् Kād.

breaking off I I अवभञ्जनम्

to pieces विलोचनम् R breaking

(as boil etc) अवदरणम् Suiz

breaking asunder I स्फोरनः

Marine , मन्त्रक P — निर्भेदः R.

Suiz — विभेदः MBh , R , etc

II निभञ्जनम् AV. breaking

breaking in pieces विघातः

Var Brs breaking into

pieces अवखण्डनम् Kād.

breaking off I अवभञ्जनम्

RV, etc.

I II आखण्डवित् m Nūr 3.10 —

दर्व m RV. 1.130.10, 8.98.6 —

दर्नु m 6.20.3 — प्रभङ्गः RV

— मिन्दु m RV 1.2.4 —

विद्यः MABh — केन वेलावीचि m

वेलेमि f Rājat a breaker of

doors भञ्जकः Null breaker

of the two Arjuna trees.

समलार्जुनभञ्जनः Pañcer —

यमलार्जुनकभञ्जनः, यमलार्जुनहन,

यमलार्जुनकहन m w a breaker

(said of Indra) आखण्डलः

RV 8.17.12 (Voc) (Nir 3.10).

breakers कूलतण्डुलः, कूलहण्डः,

कूलहण्डकः L one who breaks

भृशः ~~भृशः~~ m, Balar — वेदि

Un 4.118. Sch (prob) one

breaks an alliance मित्रैः RV

one who breaks a door कपारघ्न

Pān 3.2.54 one who breaks

asunder विभेदः Sak one

who breaks off विलुप्यक ‡ (इका)

— विलोपक MBh, Mariti, Pañcar

one who breaks wind

against अवशर्चयितु m Vishnu

one who breaks wind upon

अवशर्चयितु m Vishnu what breaks

भञ्जक f (इका.) W who breaks

भञ्जक f (इका.) W.

breaking adj. I मिदु (ife) Kāru,
Kathās, Pur, मिदु (ife) Mear

— भञ्जन R, Kathās, etc.

— भञ्ज RV, 9.61.31.

II आरुज ife — आरुज RV 8.

45.13 — आरुजत्र, RV 1.6.5 — रुज

† (उत्त) RV, VS. — विरुज Pāṇi

breaking completely अभिप्रभङ्गिन

RV 8.45.35

breaking down । II अभिभङ्ग RV

2.21.3 — उद्गुज — संशारुक

Kap breaking forth प्रसृत्वर

Bhām breaking forth (from

the earth) उद्भिद MBh breaking

forth from mountains गिरिभुज

RV 10.68.1 breaking (perishable)

प्रभंगुराफल .

breaking through । I अद्विद्

MBh , Suiz

I II मेदक R — मेदकरः १३

मेदकृत्, ~~यज्ञ~~ Yājñ — परिमेदक

Cat breaking through mountains

(a river) गिरिभिद् Kātyāśr, Āpśr

desirous of breaking through

निमित्तम् (with acc) ~~म्~~ MB , BhP

easily breaking द्विदुरं ~~म्~~ (अ.

Pāṇ 3.2.162) = Ragh 16.62 near

6.

not breaking down अपरामृत

SB2.

2I माञ्जिन — भेदन MBh, R, etc.

2II कुट्ट, कुट्टक ifc (कुट्टक + इत् Pan 3.2

155) ifc Mālatim — विलोचिन

Sāmk — व्यभिचारिन् ifc breaking
an agreement समयव्यभिचारः Mn 8.

210, 221 — व्यवस्थातिवर्तिन् W.

breaking an army बलभिद् W

breaking a contract व्यवस्था-

तिवर्तिन् W — लोच्यमदिन् Mn 8.

289 breaking down banks

(as a river etc) कूनमुडुज

f (आ) (Pān 3.2.31) Ragh 4.22

breaking down barriers

सेनुमेदिन् MW breaking faith

वागास mf L breaking hostility

वैरखाण्डेन Cat breaking into

मेदक R. — — अवद्यत Kir

15. 48 breaking one's word

विसंवादक MBh — — विसंवादिन्

— आदारिन् RV 8.45.13

breaking pots कुण्डमेदिन् Car

breaking promise वागदुरु L

breaking the heart हृदयोत्तन

AV breaking wind against

another शरै breaking

with a stone (as grain)

अश्मकुट्ट Mm 6.17. R अश्मकुट्टक.

Yajn 3.49 skilled in breaking

a passage where there is

no joint (i.e. where there is

no possibility of bending)

अपर्वमङ्गल, अपर्वनिपुण Kam

not breaking its own rules

अभिन्नास्थिति ऽ वाक .

3I मेदिन् MBh , Kāṇ , etc —

मेदिन् Mh , Kām — मेत् —

विच्छेदिन् MBh , Pañcar —

वैखाद्येन Cat — खण्डन ifc

युत् — विदारण MBh , Kathās .

3II अवधारण MBh 1.1179 — दर

(Pāṇ 3.3.68) ifc — दर्ष्ट RV 6.

66.8 — दारकऽ(इका) — दारु RV

7.6.1 — विदारण ऽ (इ) MBh , R

not breaking द्विदुरेतर Naish 7.64

breaking down भेदकर f (ई),

भेदकृत, Yājñ — खण्डक

ife w.

breakable adj भङ्ग्य १ दण्डादि.

49

4158

~~adj I~~ ~~गोरित~~ ~~Kathās~~

broken adj II गोरित Kathās.

2I त्रुटित Pañcat, Uttarar 1.29,

Kathās, Sāh 3.60₆₁ — उत्रुटित Kād —

भग्न Mn, MBh, etc — अवभग्न R. 4.22.14.

2II अविसम्भग्न MBh 8.2801 — अवकुण्ठ

Hariv 3565 — अपिशर्ण AV 4.3.6

— अवशीर्ण Kaus, MBh 13.1503 —

पारित car 2.1 — क्षत MBh, etc —

क्षीण Mn 7.166, Susr, Kās on Pāṇ 6.

4.61.2.46 etc — परिभग्न MBh,

R — प्रभष्ट W — प्रशीर्ण ŚBr,

Kāty Śr, MBh — मूर्ण AV, Br

— कण्ठ MBh, Kāv, etc

50

4159

विद्युत Mn, Yājñ, BhP — विशीर्ण R —

वृष्ण RV, etc — समूह W — सादित

MBh, Kāv, etc.

badly broken दुर्भग्न suśr broken

articulation स्वरभङ्गः ६.

I broken asunder विभग्न

Pañcar Br — निर्भग्न MBh, R —

विच्छिन्न AV, Hariv, BhP —

निर्भिन्न — शीर्ण ऽBr, etc.

II विनिर्भग्न MBh broken at the

top अग्रप्रशीर्ण ऽBr broken away

शीर्ण Nir.

broken down I निर्भग्न MBh, R

— विनिर्भक्त MIBh,

I II क्षत — भ्रष्ट MIBh, Kāv, etc —

पर्यवपन्न Pat — वामनी भूत sis

broken down in circumstances

हीन srs a broken heart — हत हृदयम्

Sāntis. ~~broken hearted~~

'broken-hearted' I भग्नमनसम्

BhP — दलहृदय W — विदीर्णहृदय

Ragh.

broken in 2 I दात — बहल म

(आ) n srs broken in pieces

जर्जर MIBh, R, etc broken in

52

461

purpose हलौदाम Bcar 13.71 (conj)

broken off अवभग्न MBh, R —

विकृप्त broken off by the wind

वायुकण R broken on the right
side (a cart) दक्षिणैर् Pāu 5.4.

126 Kās. :

broken to pieces I याभग्न Prab.

(यल. याभग्न) — सम्भग्न MBh —

संयूर्णित MBh, samk, Rāj at — शुण्ण

MBh 3. 678, Mricch, BhP, MārkP

— विध्वंसित R, BhP — सामिष्ट

MBh, R.

III कत RV, AV, VS — व्यपविद्ध

MBh — विकृष्ट Bhatt — संकृष्ट

Rājat broken spontaneously

स्वयंभूत ‡ (आ) Kātyās, R broken

up सम्प्रभूत MBh, R — विपरिदुष्ट

Sansk broken utterly विपरिदुष्ट

Sansk completely broken सम्भूत

— अतिपातित easily broken

सुभङ्गः W — सुभङ्गः Nir fit to be

broken भङ्गः १ दण्डादि a fragment

of broken earthenware शर्करा

(ifc ‡ आ) Naish impossible

to be broken अनात्मैव AV 14.

1. 64 not broken (as barriers

54

4163

or bounds) असंगिन्त MBH not
broken into small pieces

अपरिगिन्त SB2 an ox whose

horns are broken कूटः L one

who has a broken head शीर्षशीर्षेण

BHP one who has broken his

vow परित्यक्त Bear one who

has broken a vow अतर्क्यतः ५ (अ).

MW one whose bones are

broken भङ्गास्थि साक one

whose jaws are not broken

अतर्क्यतः RV 10.105.7 one whose

manhood is broken विस्त्रस्तपौरुषेण

55
4164

BhP a piece of broken earthenware

शर्करा (ice & आ) Naish.

3I भेदित MBh, Kāv, etc.

4I दलित (गृह्णादि gāṇa P) MBh 8.

4633, Var Brs, Bhartṛ — भिन्न RV,
etc — विदीर्ण MBh, Kāv, etc —

उत्खण्डित Mālatim — विघटित Rājāt,

Prab — विभिन्न BhP — विघटित

— विमृदित Yājñ, R, Susr, etc.

4II अविभिन्न ŚBr — खण्ड & (आ).

Susr, Var Brs, Pāṇ 2.1.30, Kāś —

ददर L — युक्त AV 4.12.2, 12.3.22

— परिभिन्न ŚBr, R — पाटित MBh, Kāv^{etc}

← प्रभिन्न MBh, Kāv, etc — भिदाभृत-

Sis 6.5 — भिन्नक Mantra Br — मृदित

AV, etc — रिष्ट RV, AV — लुप्त Var Brs

विनिकीर्ण MBh, R — विरिष्ट AV, TS —

विकीर्ण MBh — संबलित Kir 6.4 sch.

anything broken लूनक: W broken

(as allegiance) खण्डित (गु.तारकादि)

broken forth I प्रोद्भिन्न Kāv —

विस्फूर्जित Kāv.

I II बलित Git — स्फुरित Kathās.

Sarvad broken in pieces खण्डित

(गु.तारकादि) Vikr, Pāñcat, Kathās.

Prab, Hit broken in two विभिन्न.

broken ass 1I प्राविभिन्न R.

1II विनिष्ट vs, Katyās — उद्धृत

MBh, R, Sūtr, etc broken open.

विदारित Vet, Sūtr 'broken'
sideways निर्मग्नैर्द सुलbas

broken speech अव्यक्ति s.

broken through 1I भिन्न Mn,

MBh, etc — प्राविभिन्न R.

2I समुत्तीर्ण MBh 7.52.9 easily.

broken भिदुर Mālatīm — भिदोभिन्न

Sadkt an elephant with a

broken tusk खण्डपशु & having

1058

4167

a broken arm बाहुचिन्न Kaush Up

having a broken banner विमृदितध्वज

R having a broken voice भिन्नस्वर

Snar having a broken voice

and complexion भिन्नस्वरमुखवर्ण

Pāṇcat one whose understanding
is broken सभिन्नबुद्धिः

to be broken ^{II} adj. लोप्य — विकोप्य Anser

to be broken open स्फुटनीय MW

to be broken to pieces विशीर्य W

being broken भङ्गभाज् W

being broken in pieces निर्भज्यमान

4.
~~59~~
4168

BHP being broken to pieces प्रभञ्ज

Pass pr. P प्रभञ्जमान BHP being

broken up प्रभञ्ज Pass pr. P प्रभञ्जमान

BHP the condition of being

broken भगता. Das difficult to

be broken दुर्लभ Hanc having

broken line विशेषण दोड़ Ragh

not to be broken अवलोक्य T.S.

.2.I स्वप्न W — ज्योत्स्नीय Paucat —

भेद्य MBh, Kāv — भेदनीय R — भेद्य

R — वैभेद्य MBh — विषदृशीय Sūtra

to be broken open विषदृशीय MW.

to be broken through सम्भवेय sarasv
difficult to be broken दुर्भवेय MBh दुर्भवेय,
 दुर्भवेय MBh, Hariv, etc easy to be
broken सुखभवेय (p. l. for वेय) Kām
having broken through उद्भिन्ना having
the utterance broken by shame
 हासिन्नकण्ठ MW not to be broken अभवेय
 the state of being broken विभिन्नता,
 विभिन्नत्व MW being difficult to be
broken सुदुर्भवेय MBh.

to be broken vb. । I भज्ज Pass भज्यते

← AV, etc — लुप् Pass लुप्यते AV, etc
 — विश् Pass विशीर्यते RV, etc — श् Pass
 शीर्यते RV, etc — संस् ल १ (Dhātup 18.15)
 संसते (ep and m.c also संसति) sāk.

to be broken asunder निभिद् भाव

निभिद्यते Up, Smṛ, BHP — व्यलुप्

Pass लुप्यते MBh to be broken as

limbs विसंस, विसंसते (ep also P)

RV, Br, Up, Hariv, Pañcar.

2I भिद् Pass भिद्यते Br, etc — विभिद्

Pass — परिभिद् Pass परिभिद्यते MBh.

to be broken in pieces प्रभिद्

14-62

4/7/

Pass प्रक्रियते ऽBz.

brokenness रुणता, रुणत्वम् MW.

to cause to break ।। मिद् Caus

भेदयति, भेदयते.

। II रुज्, Caus रोजयति — लुप्

Caus लोपयति, लोपयते Ragh.

~~causing to break on~~

causing to break on भिदापनम्

BhP to cause to break wind

इह ८ 3 (Whātup 25.8) जहति

(with शक्ति) to wish to break
through मिद् resid विमिस्रति,
 विमिस्रते RV , MBh wishing to
break asunder विविमिस्रु MW.

breakfast n II प्रालरात्रः ५५ ~~सं~~ S n S ,

प्रातः भोजनम् — पारणम् (also आ ११)

Kā, Pur, Rā jat .

III कल्यजिघृक्ष — पुरोभाषका

~~Divyā~~ Divyā — पूर्वभिक्षिका

Divyā .

a breakfast of blood ~~श्रीराम~~

श्रीरामपारण Ragh to be studied
before breakfast

प्रातःपारणम् mfn Samh UP

one who has breakfasted प्रातःपारणम्

mfn Mn 4.62.

breast . n I I उरस् n RV, AV, ŚBh, MBh

Śak, etc — वक्षणम् †, वक्षस् n वक्षांसि n †

RV, etc — कौडः AV, VS, Kātṣ Śh, etc,

कौडम् (in later language) †.

II अन्तरांसः ŚBh — अरस् n ḍim —

उरस् n † — उरस्वल्म — अघस् n

RV, AV, ŚBh, MBh, etc — ऋ n †

— कौलः † — कौडा † — मांणपीठम्

† — लः † — भुजमध्यम् Ragh —

भुजयोरन्तरम् Bhartṣ — भुजान्तरम्

MBh, Kālid, Kathās, भुजान्तरालम्

Mālav — रत्नाशयः Bhpt = उरस्

— वत्सः, वत्सम् १ — हृद् ५ RV, etc —

हृदयस्थली Dharmaś, हृदयस्थानम् १

along with (ie. upto) the breast

सक्रोड् म॥ म॥ म॥ P being in the

breast ~~वक्षःस्थ~~ वक्षःस्थ म॥

Kathās — औ॥ म॥ (३) ५ MBh

being on the breast ~~वक्षःस्थ~~ म॥

Kathās — स्तनम् म॥ MW

belonging to the breast औ॥ म॥

(३) ५ MBh belonging to the

breast (as a sound) औ॥ म॥

म॥ breast and neck औ॥ म॥

Sūśh breast bud स्तन कुङ्मलम्

• Hit breast-cover - वक्षस्त्वदः ।

breast high हृदयसम्मिल मथ

Sāikh śh the breast ornamented
with gold चम्पलः w the breast

ornamented with jewels चम्पलः

W.

breast-plateⁿ II उरस्त्रम्, उरस्त्राणम् । -

उरस्त्वदः R .

II आयसौ । - बाणवारम् । -

सारसनम् (also सारशनम्) । .

breast-top n कुचमुखम् १.

lud like breast स्तनकोरुणः,

स्तनकोरुणम् hit contained in the

female breast स्तनम् mf RV,

Sch far from the mother's breast

अपस्तम् mf MBh the female

breast II कुचः (generally कुचै, ibc

१ आ) Sush, Suk, etc, कुचकुम्भः

कुचतटम् III उरह्यः Var Bh १ —

उरसिजः R, Sis, उरसिरुहः —

उरौजः Bham — कुचकुम् Gmn

— चुचि m W — धाराणः १ —

पलम्बः । — यौवनलक्षणम् । —

वक्षोजा ^{११} _{११} m ^{११} _{११} Kāre, 3 vāh,

वक्षसिजः, वक्षनारुहः, ।, वक्षारुह m

Dhūntas — वण्डरः (only. l) —

वामः । — स्वयामय m (ई) ५

Mark P the female breast

(either human or animal)

स्तनः (on स्तनम् ४ अक्षरान्ते,
ibc f क्षा or ई) RV, etc the

female breast (especially

that of a young or unmarried

woman) वक्षः Comm on Uṇ

4.91 from the breast उरस्तः

Pāṇ 4.3.114, Tāṇdya Bn 6

hairs on the breast मोड लोमान् ५ pl

Kausi having a breast स्तनिन् mfn

Maitra S having a broad breast

उरसिल mfn गारा पिच्छादि. पठ

5.2.100. having a diadem and

and breast-jewel सकिरीट मौस्तुभ

mfn mW having a handsome

breast सुवक्षस mfn ५.226

Sch having an even breast

समकोलाः 1 having a sunken

breast (said of the sacrificial

victim) ~~निदक्ष~~ मत् TS

having beautiful breasts

सुहृन्वा M Bh having breasts

and long hair स्तनैर्वावती

3rd St having breasts like jaws

वह स्तनौ (Pāṇ 4.1.54) BhP

having breasts that distil milk

(through excess of maternal love)

प्रस्तुन स्तनौ MW having no breast

अस्तना Maitra S. having no breasts

अनूद्यस् RV having prominent

breasts अस्तन mf (ई) n Var

Bh S having put upon the breast

असिंहला Pāṇ 1.4.75 the heaving

of the breast स्तनवेपथु m Sak

an infant at the breast क्षीरादः W

like a breast आसिन्ध mfn

गृह्णा अङ्गुल्यादि Pāṇ 5.3.108

a man with a breast like a woman's

स्तनभरः W on the breast अद्युरः sis

— अधिवक्षः sis out of the breast

उरस्तः Pāṇ 4.3.114, Tāṇḍya Br 6

a part of the body between the breast and the back bone

ग्रहणी Sush a particular part of

the female breast स्तनरोहितः

स्तनरोहितम् Sush the place of

the breast वक्षः स्थलम् MW

produced from the breast आरम्भ

mf (३) n. MBh produced ~~from~~

from the breast (as a sound)

आरम्भ mf reaching up to the

breast (as water) हृद् mf (आ)

n Min 2.62 the region of the

breast where the girdle is

fastened गुणादिष्ठानम्,

गुणादिष्ठानम् ↓ so as to beat

the breast

उदरलाङ्घनम् उदरलाङ्घनम्

a sound produced from the

breast ^{११} जोरसः Pān ५१ 3.16

sucking milk from the breast

र सन्यपायिन्, सन्यमुज mfn mw

the two females breasts ^{११} चारणा

m du ↓ upon the breast

प्रत्युरसम् sis, Kin whose breast

is decorated with the Kaustubha

जो रतुभवक्षसु m 1.1, जोरतुभोरस Gal

a woman's breast स्तनम् इ.मलम् Hit

— पयोधरः (itc & सा) MBh, Kā, etc

(a woman) having beautiful breasts

सुस्तना, सुस्तनी, Pān 4.1.54, 3 ch

a woman with a well-formed

breast कस्याप्यौडो Kās to long

for the breast क्षीरस्य Nom

क्षीरस्यति Pān 7.1.51 to put to

the breast अनुद्ये caus,

अनुधापयति, SBH 14:

breasted adj शृङ्गिन् BHP.

beautifully breasted जातशृङ्गिन्

golden breasted

रुक्मवक्षस्

RV AY.

breathe । I वृ वस ल 2 (Dhātup

24. 61) वसति (Ved and ep also

वसति, वसते) MBh, Kāv, etc —

प्राण, प्राणति (Pāṇ 8.4.19 Sch)

प्राणति (Vop) RV, AV, ŚBh, Up —

उच्छ्वस, उच्छ्वसति.

। II अन ल 2 अनिति or अनति —

अण ल 4 अण्यते (another form of

√अन Q.V., in this sense regarded

in the Dhātu-patha as a distinct

श्रु) L — अवान्, अवानिति ऽB५, 4

— आश्वस, आश्वसिति, आश्वसति, आश्व-

सते — उदन्, उदनिति AV, ऽB५, B५-

पै५ Up — निःश्वस, निःश्वसिति S५५

— बल५ ५ 1. बलति Dhātup 20.10 —

उह५५य, उह५५यते onomat, Pāṇcad

— व्यन्, व्यनिति RV — समन्, समनिति

RV.

to breathe after अनुप्राण५ ५ 2-

अनुप्राणिति T'up. to breathe again

~~प्रश्माश्वस, प्रश्माश्वसिति MBh, Kāv,~~

~~to~~ to breathe again । I प्रत्या-

श्वास, प्रत्याश्वासिति MBh, Kāv, etc.

II. आश्वास, आश्वासिति, आश्वासति,

आश्वासते --- उच्छ्वास, उच्छ्वासिति Golp,

MBh, Bhp, Śuśr, Mārkh P, Svet Up

- समाश्वास, समाश्वासिति, समाश्वासति-

MBh, Kāv, etc --- समुच्छ्वास, समु-

च्छ्वासिति, समुच्छ्वासति Kāthās to

breathe अः उपध्मा, उपध्मति RV 5.

9. 5, ŚBh, Tandyā Bh, Shadv Bh,

MānŚr, Mn to breathe continually

अनुश्वास to breathe fiercely

against प्रतिश्वास (only प्र प्रति-

श्वासत) RV to breathe fiercely

towards प्रतिश्वास (only प्र प्रति-

श्वासत) RV to breath forth अभि-

प्राण, अभिप्राणिति AitBr, TBr,

etc to breathe forth towards

अभिप्राण, अभिप्राणिति (acc) ŚBr

to breathe freely आश्वास, आश्वा-

सिति, आश्वासति, आश्वासते.

to breathe hard ^{II} विनिःस्वस, विनिः

स्वसिति MBh, R, Kathās - विनि-

स्वस, विनिस्वसित R, Bhatt

उच्छ्वस, उच्छ्वसिति to breathe

heavily जेह el RV 1. 163. 6, 10

to breathe in प्राण, प्राणिति (Pāṇ.

8. 4. 19 Sch) प्राणिति (Vop) KenUp

-- प्रस्वस, प्रस्वसिति MBh to

breathe loudly ~~प्रोच्छ्वस~~ प्रोच्छ्वस,

प्रोच्छ्वसिति Pañcat.

to breathe out । I अपान, अपा-

निति, अपानति (AV 11. 4. 14) ŚBh

14, ChUp.

II उदन्, उदनिति AV, ŚBh, Bṛ ĀrUp

— उद्, उद्गिरति — उद्भा, उद्भमति —

धम् ल । धमति (धमते Up, MBh)

RV 2. 34. 1, MBh 14. 1732 —

पर्याश्वस, पर्याश्वसिति or पर्याश्वसति-

MBh, R to breathe regularly समु-

च्छ्वस, समुच्छ्वसिति, समुच्छ्वसति Śuśr

to breathe out । I अपान, अपा-

निति, अपानति (AV 11. 4. 14) ऽBh

14, Ch Up.

II उदन्, उदनिति AV, ऽBh, Bh Āh Up

— उद्, उद्गिरति — उद्भा, उद्भमति —

धम् ८ । धमति (धमते Up, MBh)

RV 2. 34. 1, MBh 14. 1732 —

पर्याश्वस, पर्याश्वसिति ७ पर्याश्वसति:-

MBh, R to breathe regularly समु-

च्छस, समुच्छसिति, समुच्छसति Suse

दनि॑ति (acc) सं॒भ॒ — उप॒ध्मा, उप॒ध॒मति॑

RV 5. 9. 5, ŚBh, Tāndya Bh,

Shad v Bh, Mān Śh, Mn to breathe

upwards उ॒द॒न्, उ॒द॒नि॑ति to breathe

violently अ॒त्मा॒ध॒म॒ Śuśh — अ॒ति॒निः-

ए॒व॒स॒ to breathe well स॒मु॒च्छ॒स॒,

स॒मु॒च्छ॒सि॑ति, स॒मु॒च्छ॒स॑ति Śuśh to

breathe with a snorting sound

towards प्र॒ति॒ए॒व॒स॒ (only pr &

प्र॒ति॒ए॒व॒स॒त॒) RV.

breath n | I ए॒व॒सः MBh, Kāv, etc'

— खासितम् Kāv, Pur, खासानितः Bhp

— निखासितम् ŚBh, Śiṅ, निखासः —

प्राणः म (~~पुं~~ ~~३~~ आ) — असु म Ved,

RV, AV, etc — उच्छ्वासितम् — उच्छ्वासः

Kāty Śh, Śuśh, Śak, Prabh, etc.

I II अनः ŚBh, Ch Up — आत्मन् म

RV — ऊर्जः L — जिगत्तु म Un 3.

31 - जीवथ. म्फु L — पवनः Śuśh
32

Sarvad — मनस् म RV, etc — मरुतः

म pl Kāv, Pur, etc — मारुतः

Śiksh — मुरवमारुतः Kālid — मुरववातः

Hir — मुखानिः Ap Śr, Comm —

मुखोच्छ्वासः A — वदनपवनः Śis, वदन-

मारुतः Śak — वायु ~~m~~ m V Prāt,

Is Up — स्वस्थः RV, ŚBh — स्वसनम्

Kāv, Pur, Śus — स्वसनसमीरणम् Śis

— शोषः VS. (Mahidh) — समीरणः (if)

† आ) MBh, Kāv, etc.

no breath अत्राणः Maitr Up

the act of causing to take breath

समाश्वासनम् R; Vikr, Pañcat

affection of the breath वासः Śus

the being breath सासना R Prāt

being the breath of life सासना

mfn Ritus breath - aperture

सासना Bhp breath (as a measure

of time) सासना: MBh, Kāv, etc,

सासना, असासना a breath (as a measure

of time = $\frac{1}{6}$ Vinādikā) सासना: m

pl Var, Āryabhi, VP breath (as a

sign of strength) सासना: m pl

MBh, R, etc a breath (as the time

requisite for the pronunciation of
10 long syllables = $\frac{1}{6}$ Vinādikā)

प्राणः m. pl Var, Āryabh, Up

breath - catches प्राण ग्रहः A. —

breath - cough

वासकासः Heat breath - enemy

वासारि m L — वासनरन्ध्रम् Bhp

breath inspired आनः L — आहरः L

the breath of life प्राणः (life & आ)

breath of the Vasus वसुप्राणः L

breath - wife प्राणपत्नी Shadr Br

causing to take breath आत्वासक

mfu L connected with breath

प्राणसंहित mfu Tain Up a deposit
of breath प्राणचित्त & SBz

exhaling a sweet-sounding breath

मुञ्जमुञ्जत्समीर mfu Santis

forming a deposit of breath प्राण-

चित्त mfu SBz giving breath

व्यानदा mfu VS granting breath

आत्मद mfu RV 10. 121. 2 having

breath सङ्वास mfu Rajat —

सप्राण mfu TS, R, Bhp (lit)

having little breath left स्तोकावशेष

प्राण mfn having long breath दीर्घ-

प्राण mfn ĀpSe, 6.20.2 having nothing left but breath एतन्मिश्र

mf (आ) n. Rājat having pungent breath (a snake) उच्छ्वास mfn

AV 19. 47 & 50 having short breath

अल्पप्राण mfn Suisse in one breath

अनवानम Ait-Bz a kind of

breath-exercise पूरः BHP a

mass of breath प्राणमिति f-

SBz not accompanied by breath-
exhalation विरेचन mfn. Vām

2.2.8 (in aquotation) not
taking breath अतिविराज mfn.

SBz one from whom the breath
of life is departing मृत्यु mfn.

R. one who has recovered his
breath प्रत्यापन्न mfn. MBh

one whose breath goes upwards

उत्तरीय mfn. MaitrS 1.1.11

one whose breath has gone

गतास्तु mfn RV 10. 18. 8, AV, SB, etc

etc one whose breath is outside

अहिष्मन्तः TS one whose existence

depends on the breath आत्माधीन

mfn L out of breath एवासायुः

mfn Campak — यष्टिप्राण mfn

MBh a particular mode of

suppressing the breath सहितकुम्भकः

the peculiar breath विशेषोद्वासि-

तम् MW possessed of breath

एवासित mfn Kathās produced

with every breath अपिप्राण म् (इ)

॥ RV 1.186.11 recovering breath

समाश्वासः R recovery of breath

प्रत्यसिलोयम् (impers) Taitt Up

the respective breath of each

स्वरवप्राणः m pl Sāy short

breath सुह्वासः Susr shortness

of breath उह्वासः Susr, Bhpr

spasmodic catch and sound in

the breath विकलम् Pat the

state of being endowed with

breath अनवच्छेदम् Nir the state of

breath प्राणत्वम् ŚBr, Kap

stopping the breath by shutting

the mouth and closing the nostrils

with the fingers of the right hand

(a religious exercise) ~~कुम्भकः~~ कुम्भकः,

कुम्भकम् BhP, Vendāntas, Sarva,

etc suppression of breath

वासदेवराजम् Kāty Śr, Sch sus-

pending the breath as a religious

austerity ध्यानावस्था 4.35 A

Hathapz suspending the breath
as a religious exercise धृतिः, कुम्भः

L taking breath आहवासः —
uttered with every breath अपिप्राण म् (इ) न
RV 1.186.11

उच्छ्वसनम् ↑ victory over the breath

पवनविजयः vital breath जीविः RV

1.164.30, Ch Up, Svet Up, Mn,

Prain Up, etc — त्मन् m RV,

1.63.8, Āśv Śr 6.9.1 the vital
breath which pervades the body

मर्कः L waste of breath वागव्ययः

MW whose glory is breath प्राण-

तेजसः मधु ऽBr whose splendour
is breath प्राणतेजसः मधु ऽBr
with frequent breath-exercise

प्राणायामहा: Āpast to be out of
breath उत्तम, उत्ताम्याति to cause
to get breath (e.g. horses) उपा-
वृत्तः caus उपावर्तयति MBh 7 to
cause to take breath आश्वस
caus आश्वसयति to deprive of
breath तम् caus तमयति ऽBr 3.

3.2.19 & 8.1.15, Kāty Śr 6.5.18

~~to deprive of breath and cause~~

~~तमसात् ऽभ ३३.२.१९ २४.१.१५~~

~~Katy ३३.६.५.१४~~ to draw breath

वसु el 2 (Dhātup 24.61)

वसिषात् (Ved and ep also वसिषात्,

वसते) MBh, Kāv, etc to draw

in (the breath) प्रज्जि, प्रजयते ऽभ

to draw in the breath through

the whole body व्यन, व्यनिति

ऽभ to emit the breath in an

upward direction उदन, उदनिति

अभिव्यन, अभिव्यनिति ऽBh to get

breath उच्छ्वस, उच्छ्वसिति Gobh,

MBh, BhP, Sushr, Mark P, Svet-

Up, etc to recover breath समा-

खस, समाखसिति, समाखसति MBh,

Kāv, etc — आखस, आखासिति,

आखसति, आखसते to resign the

breath प्राणान् परित्यज् Mn, MBh,

Das, Vet — जीवितं परित्यज् Mn,

MBh, Das, Vet to take breath

आखस, आखासिति, आखसति,

आखसते.

~~breathing~~

breathing n I I वासनम् Kāv, Pur,

Sussr — वासितम् Kāv, Pur, वासः

R Prāt, Introd, वासता MW —

प्राणानम् RV, MBh, Samk — उच्छ्वसनम्.

I II अननम् Nir — आनः L — प्राणश्चः

VS — वायु m V Prāt, Isup —

ग्रहः Nyāyas — समुच्छ्वसितम् Rād.

the
act of breathing. वासश्चः RV, ŚBr

the act of breathing once एक-

प्राणभावः T Prāt the act of

breathing out रेचनः Var B & S

breathing above ऊर्ध्वश्वासः Suise,

Bhps breathing again प्रत्याश्वासः

MBh — आश्वासः a breathing

being उच्छ्वसन् m R breathing

freely. आश्वासः.

breathing hard I विनिश्वासः W.

II उद्यमः — स्तननम् W breathing in

प्रत्याश्वासः Suise breathing (in the
pronunciation of consonants)

वासः R Prāt, Introd breathing

momentarily क्षणनिश्वासः L.

• breathing out । I निःश्वासनम् W.

II उच्छ्वासितम् — उच्छ्वासः — पुनः L

— पानः L breathing together

समननम् Nir breathing through

the nostrils उच्छ्वासनम् Suisr,

उच्छ्वाहनं breathing through the

nostrils (as a religious exercise)

उद्वातः Vāyu P breathing upwards

उदानः consisting only in breathing

(as life) श्वासशेष mf (आ) न

Rājat difficulty of breathing

महाबासः Susr, Sārings great

breathing महाबासः Susr, °

Sārings hard breathing बासः

Susr the hard breathing

(heard in the utterance of

certain letters) महाभासः Pān 1.

9 Sch heavy breathing बासनाम्

Susr imitation of the noise

of breathing श्वात् onomat,

SBz making a harsh breathing

महाशिव म्फु L $\frac{1}{6}$ of a breathing

विपलम Siddhāntas $\frac{1}{10}$ of a

breathing. विपलम Siddhāntas

pronounced with hard breathing

महाशिव म्फु Pāṇ 8.4.62 Sch

a religious exercise viz. closing

the nostrils and mouth so as

to suspend breathing कुशः L

(in G₂) slight breathing अल्प-

प्राणः Pāṇ 1.1.9 Sch to cause

heavy breathing एवम caus

वासमानि Sus troubled in.

breathing वासानुत् mf Campak.

wind (caused) by breathing वासा-

नितः BHP — वासनसमीरणम् Sis.

breathlessness निरुच्छ्वासः.

afflicted by breathlessness निरु-

च्छ्वासनिपीडित mf.

breathing I adj वासिन. Aśv Gr. —

प्राणिन — उच्छ्वासिन Sus —

उच्छ्वासत — वासान BHP — वासन

RV, Sāṅkh Bṛ, Var BṛS.

II प्राण Pāṇi 8. 4. 20, Sch — सत्वन

RV — सञ्वास Rājāt.

breathing again पुनरस्तु ऽBr

breathing freely आश्वासिनः ऽak

35 a — अनह L = नीरोग

breathing hard सोच्छ्वास R,

Pratāp — श्वासिनः सुश् breathing

heavily श्वासनः सुश् breathing

more heavily समधिकतरोच्छ्वासिनः

Megh breathing one's last

उच्छ्वासिनः ऽBr 14.

breathing out । I निःश्वासित

— अपान पृ३ प अपानत ‡ (ती)

RV 10. 189. 2, AV.

II उच्छ्वासिन् ऽB२ breathing quickly

like a crow (in fear) काकोच्छ्वास

Hariv 4510, Suse breathing.

Svadhā स्वधाप्राण AV breathing

upon उपध्मान ‡ (ई) AV 8. 8. 2

breathing with difficulty तान्त

TB२ 2. 3. 8. 1, ऽB२ 4. 2. 2. 11

not breathing निरुच्छ्वास ‡ (आ)

MBh, Suśr, etc — अव्यनत

RV 10. 120. 2 — not breathing.

between व्यवनिन् Ait Ār.

breathless I I adj निष्प्राण MBh,

Hariv — निरुच्छ्वास ‡ (आ) MBh,

Suśr, etc.

I II उच्छ्वासित breathless and motionless

मन्दप्राणविचेष्टित MBh the becoming

breathless तमनम् Śāṅkh Śr 2.7.7,

4, Kāty Śr 4.1.13 to become

breathless प्रतप्त, प्रलाभ्यति Ait Bz,

MBh, Susr without breathing

between अवयवान् MaitrS —

अवयवान् Ait Br.

breathed I ady स्वसित, उच्छ्वसित.

I II निःस्वसित.

breathed deeply समुच्छ्वसित Amar

having breathed out निःस्वस्य R,

Kālid, etc — उदाय p SBh 1.4.

3.18 short-breathed संतप्तवक्षस

Susr to cause to breathe प्राण

caus प्राणायाम AV, Bhatt —

वास caus वासयति — प्रवास

caus प्रवासयति डभ to cause

to breathe again उच्छ्वास caus

उच्छ्वासयति caused to breathe

वासित — प्राणयित Das.

wishing to breathe प्राणिनिषु Bhatt.

